

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Karolína Dunajová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kresba a pohyb
Drawing and movement

Karolína Dunajová

Vedoucí práce: MgA. Jan Pfeiffer

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Pedagogika — Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Kresba a pohyb vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praha dne 14. 7. 2017

.....

podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala MgA. Janu Pfeifferovi za jeho odborné vedení, cenné rady, trpělivost a podporu při psaní mé bakalářské práce a také Mgr. Zuzaně Svatošové za poskytnuté rady a konzultace. Poděkování patří také mé rodině, která mne podporovala a také poskytla cenné informace.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zaměřuje na zobrazení kresby v pohybu. Práce je rozdělena do tří částí. V první části práce Kresba a pohyb se zabývám pojetím okruhů kresby a pohybu. Uvádím zde historické souvislosti 19. -20. století a inspiraci umělci převážně současné doby. V praktické části představuji svá díla, postupy a motivaci k vlastní tvorbě. V poslední části se zabývám dalšími pojmy, které se týkají přístupů ke školní hodině a její realizaci. Uvádím zde i praktické využití v podání série výtvarných úkolů dle vlastního zpracování.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pohyb, gesto, kresba, linie, prostor

ANNOTATION

This bachelor thesis is focussing on image of the drawing in movement. The paper is made from 3 parts. In the first part I pursue with conception of circles and movement of the drawing. I refer on historical connection in 19. - 20. centuries and inspiration of artists mostly in present time. In practical part I introduce my work, method and motivation to my own creation. In last part I pursue on another concept, which apply to attitude in class and its realisation. I present here practical usage in bachelor thesis creative task due your own process.

KEYWORDS

Motion, gesture, drawing, line, space

Obsah

1 Úvod	9
2 Výtvarné umění	10
2.1 Kresba	11
2.2 Malba nebo kresba?	12
2.3 Výtvarný projev kresby dětí	13
2.4 Dětská kresba	13
2.5 Jak učitelé pracují s dětskou kresbou	14
3. Výtvarné techniky	15
3.1 Kreslicí prostředky	16
3.2 Výtvarný materiál	17
3.3 Kresba jako svoboda	17
4. Pohyb	18
5. Kresba a pohyb	20
6. Umělci a inspirace	23
6.1 Performativní kresba	24
6.2 Prostorová kresba	25
6.3 Digitální kresba	25
6.4 Energetická kresba	25
6.5 Sumi-e	25

6.6. Kaligrafie	26
6.7 Obsahové náplně kreseb	28
6.8 Volba námětu	28
6.9 Shrnutí	28
7. Povahy živelů	29
8. Symboly	31
8.1 Symboly a vizuální gramotnost	32
8.2 Závěr teoretické části	33
9. Praktická část	34
10. Příprava	35
11. Rytmus	36
11.1 Meditativní kresba	40
11.2 Motivační přístup	41
12. Automatická kresba	43
13. Kaligrafie	47
13.1 Znaky živelů	47
14. Didaktická část	53
14.1 Přístupy ke kresbě	53
14.2 Výtvarné myšlení a jeho přístupy k tvorbě	54
14.3 Výtvarné cítění a vnímání	55

14.4 Pedagogické vedení a motivace	56
15. Způsoby dětské kresby	57
15.1 Výtvarný jazyk	57
16. Motivace k tvorbě	58
17. Hodnocení	60
18. Proč hodnotíme výtvarnou výchovu?	61
18.1 Jak stanovit cíle?	61
19. Vlastní didaktická část a zpracování	63
19.1 Výtvarná řada pro mladší školní věk	68
19.2 Výtvarná řada pro starší školní věk	69
20. Závěr	71
21. Seznam použitých informačních zdrojů	72
22. Obrazová dokumentace postupu	74
23. Odkazy na obrazové přílohy umělců a dokumentace	78
24. Přílohy - Výtvarné řady	81

1. Úvod

V této bakalářské práci se zabývám tématem kresby v pohybu a jejího pojetí a uchopení v historických, současných i vlastních kontextech. Toto téma jsem si vybrala proto, že výtvarná činnost a především kresba je mi blízká a také proto, že studuji obor, který se zabývá výtvarným uměním a pedagogikou výtvarné výchovy dětí. Proto se v této bakalářské práci zabývám i zpracováním konkrétních témat a jejich přizpůsobení pro práci s dětmi.

Práce je rozdělena do tří částí. V první části jsem uvedla vysvětlení pojmů a historický vývoj kresby. Dále jsem se zaměřila na umělce 19.-20. století a umělce současné. Zabývala jsem se hledáním výtvarné inspirace u řady českých i cizích umělců, ze které jsem pak vycházela při přípravě dvou konkrétních tématických výtvarných řad pro děti mladšího a staršího školního věku.

Uvádím zde i vlastní uměleckou inspiraci z děl několika umělců, ze kterých jsem čerpala, o kterých jsem psala v kapitole Umělci a inspirace. Tuto uměleckou inspiraci jsem postavila na několika shodných bodech, které umělce spojují, ač jsou jejich práce rozdílné. Z jejich různorodosti děl hledám i vlastní přístupy ke kresbě, které zpracovávám v praktické části této práce. Zde pak popisuji konkrétní přípravu neobvyklých výtvarných pomůcek, vlastní motivaci k práci a použitý výtvarný postup. Praktická část je provázena obrazovou dokumentací, kterou jsem sama vytvořila.

Poslední část se zabývá přípravou na školní hodinu, jejím obsahem a cílem. V didaktické části práce jsem zpracovala a koncipovala daná témata tak, aby byla dětem blízká, zábavná a obsahovala nové kreativní aktivity, které budou zážitkem nejen pro děti, ale i učitele.

Informace pro tuto bakalářskou práci jsem čerpala z literárních a internetových zdrojů i vlastních zkušeností.

2. Výtvarné umění

Výtvarné umění je zdrojem, ze kterého výtvarná výchova čerpá. Ve výtvarném umění se objevuje mnoho prvků, kterých si lze povšimnout. Ať jsou to estetické kvality, výtvarný jazyk, symbolika a poselství, výraz, prostor a hodnoty. Pomocí výtvarného umění komunikujeme a umění komunikuje s námi. Setkáváme se s ním všude kolem nás, ve světě i našem blízkém prostředí. (Roeselová, 1996)

Umění je prostředkem pro poznání člověka a lidstva. Umění bývá mnohdy účinnější výpovědí než zprávy a dokumenty. Umělecká tvorba, hudba, tanec, obrazy, sochy, stavby ukazují člověka v různých polohách povahy, vlastnostech, charakteru a jeho duševních stavech. Umění zachycuje změny, kterými si prošly celé epochy lidstva, společnost nebo pouze jedinci. Mnohdy je právě i onou cestou k poznání osob, nebo žáků ve třídě.

Ve společnosti působí umění na smysly. Poznáním a citovým výkladem vztahů utvrzuje svazky účelové a hmotné, tím si uvědomujeme smysl a hodnotu života a dostává nás k účastnému prožívání. (Štech, 1960)

Dnešní doba je otevřená mnoha možnostem. Umění, které má otevřený prostor pro experiment, se může stát formou zábavy a nového poznání. Nevyhnutelnou součástí, která doprovází jakékoliv výtvarné projekty pro děti i dospělé, jsou edukační programy. Jejich účelem je zvyšovat kulturní gramotnost. Mnoho galerijních institucí zvyšuje podíl aktivní účasti diváka, otevírá prostory umění k větší hravosti a estetické otevřenosti. Přičemž každá tato výjimečná událost zlepšuje naše kritické myšlení, estetické vnímání a aktivní kreativní činnost. (Sýkorová, 2015)

„Umění je jednou z těch zbraní, jimiž lidstvo bojuje o věčnost.“ (Štech, 1946, s. 41)
Umění je prostředkem, které nám dovoluje prožít čas. Stírá hranice a rozpory mezi světem a naším já, mezi subjektem a objektem. (Štech, 1946)

Umění je prastarou lidskou touhou oživit veškerou přírodu, živly, síly a city jako bytosti. Přičemž síla názoru, hloubka procítění a představivost ovlivní naše dojmy, které rozhodují o tom, jak jedinečný bude náš výtvar. Základem veškerého umění je minulost, ze které mnozí čerpají nebo se inspirují. (Štech, 1946)

2.1 Kresba

„O kresbě se říká, že je nástrojem poznání, hledání a formulací vlastních stavů.“ (Hrdina, 1982, s. 5). Dává nám prostor svobodně se vyjádřit, vyjádřit naše myšlenky, naši fantazii, naše vnitřní já, touhy a představy, skutečnost nebo sny. Kresbou se můžeme bezprostředně zabývat kdekoliv a kdykoliv, jelikož nás neomezuje technickými zábrany.

Z počátku kresba sloužila jako pomocný nástroj při záznamech technických úloh, náčrtech malby, sochařství či architektury. Později se uplatnila v samostatných cestách jako je ilustrace, karikatura, plakát, kreslený film nebo umělecká grafika. V dnešní době je stále nezbytnou studijní pomůckou. Kresba byla prostředkem k vyjádření výpovědi o realitě jak v historických kontextech, tak i v současnosti. (Hrdina, 1982)

Kresbu můžeme vnímat jako zobrazení skutečnosti pomocí linií a bodů, nebo jako výrazový prostředek (Sýkorová, 2015), který nás bude v rámci komunikace se světem provázet celý život.

Každý z nás má zcela odlišný názor a naše práce bude mít vždy velmi rozmanitou škálu projevu a výsledku. Kresba je prostředkem, který na tomto světě byl a bude vždy jeho nezbytnou součástí. Je to nepostradatelná součást vizuálního světa a je třeba se v ní orientovat, umět číst a umět ji vnímat, jelikož nás obklopuje ze všech stran dnes a denně.

Vyjádření kresby můžeme vnímat už od příchodu digitálních technologií, kdy možnosti počítačové animace umožňují využít v propojení instalace i další jiné prvky a materiály, které se dají promítat, tvarovat a vytvářet čáry kresby v prostoru. Například: jestliže budeme zkoumat náš pohyb přes digitální technologie, pomocí GPS se nám zobrazí mapa, do které se nám zakreslují naše kroky, náš pohyb a místa, která jsme stihli projít. Toto sledování našeho pohybu zanechává kresebnou stopu přes celé město, nebo svět, přes místa, která jsme navštívili. Výsledkem může být zajímavá linie či obrazec. (Sýkorová, 2015)

Pro mě osobně je kresba nástrojem pro rychlé zachycení okamžiku, nálady, myšlenky, gesta, kresebných zápisů, náčrtků nebo jako pomocné médium předkresby návrhů. Ale také i pro vlastní tvorbu, kdy využívám možnosti této techniky, ať už to je

kresba portrétu, dodání světla a stínu nebo jednoduchých linií v komixu a ilustraci. Velká šíře kreslicích prostředků mi umožňuje přetvářet náměty do jiných podob a výrazu.

2.2 Malba nebo kresba?

I malba se v určitém počátečním stavu může pojmenovat jako kresba. Jestliže malujeme, nejprve zachycujeme tvary a objemy, plochy a tím vlastně kreslíme. (Parramón, 1996)

Kresba je nejstarším vyjadřovacím prostředkem, který nás doprovází dodnes. V prvotních historických kontextech byla kresba, vedení linie, prostředkem pro výtvarnou výpověď a záznamem dobových událostí, spojení přírodních jevů, lidských dějů a spojení člověka s živly a vesmírem.

Kresba vznikala již před 20 000 lety. Kresby v jeskyních zachycovaly především zvěř, lov, bohy a zápisky dění dané doby. Toto umění se postupem času zdokonalovalo. Různé národy kresbou zapisovaly své výjevy. Dnes to jsou výjevy z dějin. Umění se z jeskyní přesouvá na zdi vybudovaných chrámů a paláců. Objevuje se na užitém umění i kusech pergamenu. Kresby zdobily architekturu, vnitřní i vnější prostory, knihy, uměleckou řemeslnou výrobu i textil. Kresba popisovala nejen historické dění, ale také víru, bohy, myšlenky, básně, představy a sny.

Kresba v moderním umění prošla proměnou a transformací s příchodem nových uměleckých směrů. Přes postimpresionismus, fauvismus, kubismus, který rozkládal a zkoumal tvary a pohyb, dále surrealismus, kde pohyb nalezneme hlavně při práci s podvědomím a psychoanalýzou ve formě automatické kresby. Expresionismus, futurismus, abstraktní umění, op- art, pop- art, a další moderní směry jako akční malba, happening, land art, hyperrealismus, a dnešní další podoby postkonceptuálního umění, net-artu, performancí a pomohly hledání vlastního výtvarného vyjádření. (Parramón, 1996)

2.3 Výtvarný projev kresby dětí

Ve výtvarném projevu dětí a mladých lidí dostává umělecký projev jinou podobu, kterou přináší způsob uplatnění výtvarného jazyka, jelikož žáci ve školách, řeší jiné otázky než umělci. Umělecký projev žáka závisí na jeho věku, schopnostech, zkušenostech, zručnosti a na jeho projevu. (Roeselová, c1995, 2000)

Kresba lineární – provedena jednoduchou čarou, bez stínování. S využitím perka, dřívka, tužky a jiných... Setkáváme se s ní u kreseb mistrů dřívější doby, ale i v dětském výtvarném projevu.

Kresba ornamentální – která může být zcela volným, vlastním nebo abstraktním projevem. Ornamentální kresba byla součástí lidového umění. Charakteristická je svým rytmem, opakováním a pravidelným střídáním. Jedná se o figurální a zvířecí motivy, květinové vzory, spirály a další ornamenty. Typickou technikou je štětec a tuš, které nám uvolňují ruku k rytmické práci. (Roeselová, 1996)

2.4 Dětská kresba

Vývoj kresby začíná již v nejtělejší věku dítěte. Zpočátku jsou výsledkem různé čmáranice. Kolem třetího roku začínají mít dětské kresby záměr. Dítě se samo na kresebnou činnost připravuje a kresbu, kterou dokončí, následně pojmenuje. Radost z čmáranice a čar je větší než důraz na konečný výsledek. První čmáraní je pro děti příjemnou zkušeností.

Dětská kresba vzniká od čmáraní různých čar, přes kružnicové, čtvercové a jiné tvary. Postupem času své části kresby začne pomalu spojovat, postupně se dostávají k cíleným zobrazením motivů. Předmětem kresby mohou být různé objekty v okolí, zvířata či lidé. (Kern, 1999)

Tímto se postupně dostáváme k zobrazování lidské figury, která má v dětské kresbě také určitý vývoj. V lidské figuře se zpočátku zobrazuje hlavně hlava a oči, které jsou důkazem života. Postupně dítě kresbu doplňuje o ústa a nos. Uši se zobrazují zřídka. S hlavou bývají spojené i nohy. Takovou kresbu nazýváme „Hlavonožec“. Další zobrazení

je člověk paňák, která je stále hodně jednoduchá a podobá se spíše loutce. Dále dítě přidává podrobnosti a teprve v poslední fázi obohacuje kresbu o detaily oděvu či výrazu tváře. (Uždil, 2002)

2.5 Jak učitelé pracují s dětskou kresbou

Ve výtvarné výchově by se měly odrážet platné didaktické zásady, především zásada přiměřenosti poznatků a dovedností. Výtvarná práce je psychologicky podmíněna stupněm vnímání a schopností vyvolávat živé představy.

Je důležité mít na paměti individualitu dítěte a také individuální přístup k němu a to platí pro dítě v jakémkoliv věku. Co pro jedno dítě je zvládnutelné, pro jiné může být nad jeho síly. Je nutno volit takové úkoly, které lákají k výtvarnému vyjádření, formou hry nebo výtvarné etudy. Kreslením, malbou a modelováním si dítě rozšiřuje obzory, učí se srovnávat poznatky, které zároveň slučuje s optickou představou. (Uždil, Razáková, 1958)

3. Výtvarné techniky

3.1 Kreslicí prostředky

Kresba uhlím.

Kresba přírodním uhlím patří ke klasickým studijním disciplínám umělce. Můžeme ji využít ke studii živého modelu, kreslení hlav, figurálním kompozicím. K jejím specifickým patří snadné odstranění z papíru, a to sfouknutím nebo sprášením. Uhlí je nejměkčí kresebný materiál. Většinou má nahnědlý, šedočerný až černý tón. Při kreslení střídáme plochou a ostrou stopu. (Hrdina, 1982)

Rudka

Patří k nejstarším výtvarným prostředkům. Přírodní hlinky bývají většinou hnědé či hnědočervené. Vhodná pro portrétní kreslení nebo živý model. Zachovává vlastní zrnění a pískový charakter. (Hrdina, 66)

Křídý

Mastné, suché, černé a bílé. Černé křídý tvoří jílová břidlice. Mají černošedý odstín. Bílá křída, krejčovská křída. Minerální talk, mastek. Využívalo se i úlomků tvrdé, lité sádry, která se tvrdila v ohni, aby lépe držela. (Hrdina, 1982)

Tuhy a tužky

Užívá se při předkreslování, lze ji snadno odstranit. Grafitová tuha, nerost černé barvy, je modifikací krystalického uhlíku. Nejhodnotnější tuhy jsou tmavě šedé. Stopa je lesklá a ve světelném lomu až stříbrná. Je vhodná k rychlým skicám, pohybovým etudám.

Tvrší tužky můžeme využít k jemným kresbám aktů, nebo lineárním kresbám. (Hrdina, 1982)

Tuš

Tekutý prostředek využívaný k psaní a kreslení štětcem. Čínská tuš obsahuje saze vzniklé neúplným spalováním rostlinných olejů a pryskyřic s přídavkem kostního klišu. (Hrdina, 1982)

Perokresba

Patří k náročnějším technikám, jelikož její náročnost spočívá v omezené možnosti korektur. Různě modifikovaná perokresba je vhodnou technikou pro ilustrátory, novinové kreslíře nebo propagační grafiky. Pronikla také i do kreslených filmů. (Hrdina, 1982)

Kresba štětcem

Využívala se převážně v Číně a poté se rozšířila do světa. Kresba štětcem vyžaduje rychlost, grafický cit, který určuje střídání černé a bílé. Je možné ji kombinovat s perokresbou a s barvou. Tento způsob vyjádření navazuje na čínskou a japonskou kresbu štětcem. A zde se jedná o jakýsi spojovací článek mezi kresbou a malbou. (Hrdina, 1982)

Existuje mnoho dalších technik, které můžeme ke kresbě použít. Například kresba dřívkem, ptačím brkem, fix, nebo kuličkové pero, lavírovaná kresba, kresba štětcem.

Tělo

Tělo můžeme také použít jako médium ke kresbě či malbě. Ať už ve formě body paintingu nebo jako přímého nástroje velkoformátové kresby.

3.2 Výtvarný materiál pro kresbu

V kresbě nejsme relativně limitováni velikostí papíru. V dnešní době může kresba vzniknout naprosto minimalistická, běžné velikosti až po velkoformátová díla s prostorovým přesahem.

Jde o papíry, kartony, lepenky, různé druhy papírů v roli, které se liší gramáží, texturou, barvou a mají různé vlastnosti, které můžeme v kresbě využít.

3.3 Kresba jako svoboda

Umění spolu s uměleckou tvorbou by měly být vždy svobodné fenomény. Důležité je dotýkání se podstaty věcí a událostí formou výtvarného zobrazení, kresbou, malbou a dalšími uměleckými projevy. Různorodost vyjadřování se k dějům, originalita, předávání a přijímání obsahu nebo výtvarných sdělení, jsou podstatou pro svobodnou tvorbu.

Kresba pro svou vzdušnost a variabilitu představuje uvolněný projev, který dokáže vyjádřit klid i dynamiku děje či čistotu a přesnost provedení. Spontánní předávání prožitků, výrazu linie, tvaru, kontrastu a záznam atmosféry okamžiku představuje pro nás svobodu v tvorbě.

4. Pohyb

Pohyb se dá rozčlenit do několika pojmů, jak bychom je mohli vnímat. Pohybem může být lidská lokomoce, ale také pohyb myšlenek, citů, nálad, vůle, motivace ale i společenská síla. Pojem pohyb má v tomto pojednání větší šíři i hloubku. (Hogenová, 1998)

Pohyb je vázaný na čas i prostor. Pohyb molekul, přírody a vesmíru je základním projevem existence. Také je projevem životních funkcí nejen přírody a zvířat, ale také právě lidí, proto je pohyb potřebný, pro udržení života.

Člověk se dokázal nejenom přizpůsobit přežití a světu, ale naučil se využívat, co nabízelo prostředí i pro své potřeby. Nejen obstarávat si potravu, ale umět ji pěstovat, sklízet a využít. Naučil se tvořit, vyrábět i stavět. Nicméně nejde jen o pohyb mechanický, ale také o rozvoj komunikačních prostředků, jako jsou gesta a mimika. Proměna pohybů člověka se výrazně měnila, od pouhých posturálních a lokomočních funkcí až přes pohyb sdělovací, který využíval řečového ústrojí. Tím pádem pohyb se začal také využívat skrze sdělovací signály o stavu vnitřního prostředí a o stavu mysli.

V lékařské oblasti se pohyb doporučoval zejména pro to, aby si člověk udržel zdravé tělo i zdravého ducha. To znamená, že vnímání pohybu mělo také i svou duchovní formu. Duchovní vnímání pohybu může mít formy imaginace, sebereflexe, nebo meditace. Na těchto prvcích se zakládají i formy duchovních cvičení buddhismu, taoismu, tai-či a i v dnešním světě jógy a jiných cvičeních. (Hogenová, 1998)

Například v Zen-Buddhismu se pohyb trénoval také koncentrací zaměřenou na určitý předmět. To znamená, že pohyb, který provádíme, bude udržen v našem vědomí. Tímto se učíme ovládat ne jen koncentraci, ale poznáváme i naše vědomí, chápání a uvažování. Zen-buddhismus žáky učil vnímat, zachytit a prožít kontakt se skutečností. Jejich výuka vedla k cestě najít logiku a zbavit se tak přítěží a dosáhnout svobody. (Hogenová, 1998)

Symetrie a proporce jsou přímým důsledkem lidské postavy. Pohyb těla vnímáme jako rytmus, tep, dech, kroky a mluvu. Přírodní proudění se stává rytmem, jakmile výrazový pohyb je vzájemně vázán a členěn. Tím může být tleskání, dupání.

Zvuky a pohyby se mění v řadu, člověk se mění v útvar, který nese výpověď rychlosti, směru, citu a emocí. Rytmičké pohyby bývají spontánní. Odpovídají napětí, jež uvolňují a vnitřně vyjadřují.

Směr, vázání, dělení, vznos a spád, kroužení a víření jsou dalšími vnitřními projevy člověka. Rozvíjejí tělo v rovnováze a proporci v pohybu zrychleném i zpomaleném. Obdoby tělesných změn jsou zvuky, linie, barvy a tóny, které zdůrazňují rozvinutí vlastností, krásu těla, pohyblivost, lad, barvu hlasu, střídání dob a energii. (Štech, 1946)

Člověk reaguje na svět bezprostředním rytmem, který tlumočí jeho vnitřní pohyb.

5. Kresba a pohyb

Pohyb v kresbě a umění můžeme pozorovat jako součást ideálu krásy v dějinách lidské kultury. Kresbou pohybu v umění vnímáme třeba jako změnu místa, polohy, náznak či zachycení chůze. Chůze má své tempo, držení těla. Dále může vyjadřovat tanec, mimiku v herectví a další. Hned v několika dílech si můžeme všimnout pojetí chůze či tance.

Dalším zachycením pohybu může být moment, chvíle, dočasná záležitost, nestálá, proměnlivá. Následně v 19. století se setkáváme s pojmem akční malba, hlavním představitelem je Jason Pollock. Akční malba je právě charakteristická energickými pohyby. Další výtvarné výpovědi vznikají při pohybovém aktu, jak je to například dobře vidět na obraze Marcela Duchampa, Akt sestupující ze schodů. Představuje zachycení fázi pohybu postavy, zachycuje moment a rozkládá figuru do několika plánů a umožňuje tak pohled z mnoha úhlů. (Hogenová, 1998)

Příchod kubismu byl pro nás inovativní z toho důvodu, že tento směr přinesl možnost nahlížet na věc z mnoha úhlů pohledu. Zachycuje prostorové vztahy mezi předměty v různých momentech a pohledech. Dadaismus obohatil výtvarný projev o prvky náhody, hry a paradoxu. Surrealismus pracuje s vnitřním odrazem podvědomí. André Breton experimentoval s automatickým psaním. Některé z metod surrealismu se využívají dodnes.

V akční malbě umělec vstupuje fyzicky do prostoru. Pomocí svého těla, otisků a pohybu tvoří výtvarné dílo. Tudíž je umělec hlavní součástí umělecké tvorby, akce i prostoru. Například Ludmila Padrtová se zabývala expresivním zobrazením prostoru, vyjádřením abstraktního gesta a také kaligrafickým znakem. (Výtvarné umění III., umění 20. století, 2009)

Kinetické umění zahrnuje prostorové instalace, objekty a využívá pohyb. Pohyb je v tomto směru buď mechanický nebo založený na promítání a odrazu světla. Toto umění se rozvíjelo kolem 50. – 70. let dvacátého století. Kinetickému umění přispěl také rozvoj počítačové technologie. Umělecká tvorba se zakládala na matematických vzorcích, hledání souvislostí, rytmů a řádů, které se zachovávaly nebo záměrně porušovaly. Například Frank Malina tvořil prostorové pohyblivé plastiky a také tvořil objektové obrazy, které opticky

vedl do pohybu. Zdeněk Sýkora pro svá díla využíval počítačové technologie, která díky některým programům uměla vytvořit náhodnou síť barevných a různě dlouhých a širokých linií. (Výtvarné umění III., umění 20. století, 2009)

Konceptuální umění vzniklo kolem 60. let dvacátého století. Pro konceptuální umění je důležitým východiskem myšlenka, ze které posléze vychází. Objevují se zde prostředky jako práce se slovem, hlasem, akcí nebo vystoupení před diváky.

Karel Adams je příkladem mé inspirace konceptuálního umělce. Je také představitelem vizuální poezie. Ve svých básních a dílech zaznamenává pohyb v prostoru i v čase. V 70. letech dvacátého století zasahoval do svých děl ohněm a poté využíval i dalších živlů ke své tvorbě. Propojuje také rytmus s okolním prostředím a terénem. (Výtvarné umění III., umění 20. století, 2009)

Postmoderna v umění přinesla do vztahů současnosti aktuální sociální rozměr, který je spojený s důležitostí komunikace. Jazyky a možnosti sdělování se staly prostředkem, jak dosvědčit skutečnost. (Sýkorová, 28) Je typická hlavně svou absolutní svobodou umělecké tvorby. (Výtvarné umění III., umění 20. století, 2009)

Mezi první záznamy pohybu patří kniha - Umění popsat tanec, od Raoula Feuilleta. Beauchamp- Feuilletův notační systém, který zaznamenává pohyb tanečníka a jeho gesta. Umělecký záznam tanečních kroků působí dynamickým až ornamentálním dojmem. Zde je velmi zajímavé vidět tanečníka opisujícího linie a grafický záznam pohybu viděný v prostoru. I tanec patří mezi vizuální umění a také v dnešní době se záznamem tance zabývá mnoho moderních umělců.

Dalším umělcem, který se zabýval tanečními pohyby a kresbou, byl Vasilij Kandinskij. Jeho záznam pohybů tvořili převážně křivky a linie, které stylizují lidské tělo a zároveň jsou spojeny s analýzou pohybu, kde je linie vnímána spíše jako zachycení energie.

Kolem padesátých a šedesátých let docházelo k setkávání tanečníků s výtvarným uměním. Právě kresba jako studie, náčrt nebo poznámka, byla nástroj výtvarný i choreografický. Taková kresba měla mnohokrát i performativní přesah.

Například umělkyně Trisha Brown, která byla původně tanečnicí, pokročila ve svých kresebných záznamech choreografie až ke kresbě vlastním tělem. Její velkoformátové plochy jsou jejím prostorem pro akci, zapojení celého vlastního těla váhy i gravitace, jak je tomu podobně i u předchozích umělců. Celý tento proces je pečlivě promyšleným, koordinovaným zásahem do technologie kresby. (Sýkorová, 2015)

---

¹ Trisha Brown, http://cdn.walkerartcenter.org/static/media_new/Image_31_TB_part_7_W.jpg

6. Umělci a inspirace

6.1 Performativní kresba

Jedni z mnoha umělců současné doby jsou například Heather Hansen, která hledala jak své pohyby stáhnout přímo na papír a Tony Orrico, který se zabývá kresbou a tancem. Tony Orrico ve své výtvarné činnosti využívá možností vlastního těla. Jeho pohyby vychází z využití svého těla jako nástroje k zapisování geometrických tvarů a linií skrze pohyb. Jeho výtvarná díla vyžadují značnou koncentraci a balanc. Jeho koncepce rovnováhy nám prozrazuje jeho duševní a psychické rozpoložení. Mezi jeho další umělecké činnosti patří performance, která poukazuje na různé úvahy a metafory o životních cyklech a smrti.²

Čeští umělci, kteří se dotkli tématu přesahů s performativními tendencemi, pohybu a médiu kresby jsou například Jan Pfeiffer a Adéla Součková.

Jan Pfeiffer pracuje se symbolem, jeho významem a hodnotou. Symbolické a abstraktní aspekty jeho tvorby parafrázované do projektů, zabývající se spojením zvuku, instalace, choreografie a kresby.

Tvorba Adély Součkové je spojena s gestem a kresbou. Často vzniká přímo v průběhu performance na určitém místě a čase. Pracuje s celým prostorem, konkrétním místem a tělem, které zanechává kresebný projev. Její výtvarnou tvorbu doprovází konkrétní symboly, znaky či mimetické prvky. Jedním z motivů je znázornění rukou, kterou naznačuje svou přítomnost.

---

² *Chalkdrawing and performance Tony Orrico*, zdroj: www.tonyorrico.com

6.2 Prostorová kresba

Prostorovou kresbou se inspiroval také William Forhyste, který se inspiroval díly Giovanniho Battisty Tiepola, který zachycoval jednotlivé studie postav. Forhyste do těchto kreseb zakreslil vektorové přímky a křivky v liniích, které virtuálně vede k pohybu. Umělec využívá počítačové animace, díky které kreslí svým pohybem a gesty do obrazového prostoru videa. (Sýkorová, 2015)

Inge Kosková je spíše jednou z haptických umělkyní. Její cesta k umění je spíše duchovní záležitostí, soustředění, koncentrací a jakousi „zenovou cestou“. Prázdné plochy formátu přivítá kresebnou mantrou, opakujícím rytmem, linií, které sledují autorčinu vnitřní energii a vytváří kaligrafické stopy. Její tvorba je zaměřená na přepis vážné hudby, většinou prsty namočené v tuši se zavřenýma očima. Nechá reagovat tělo na rytmy a tóny. (Sýkorová, 2015)

Miloš Šejn se zabývá energetickým spojením s přírodou a jejím tajemstvím. Hledá pigmenty a přírodniny, které využívá ke své tvorbě, Používá hlas, tělo, slovo, kresby, performaci, fotografii a prostor jako prostředky k vyjádření myšlenek a energií.

Tomáš Vaněk zkoumá prostor mezi realitou a fikcí, umělcem a divákem, předmětem a stínem. Vaněkovy kresby mají za cíl aktivaci divákovi percepce a participaci na čtení díla. Jeho kresby se týkají kresebných záznamů zrakových možností a periferního vidění.

Matěj Frank je umělcem tvořící v České republice a Polsku. Jeho cílem je zkoumání hranic mezi obrazem a tělem. Většina z jeho obrazů vyjadřuje jeho tělo rozložené v čase a prostoru. Prvky kterými se tedy zabývá je prostor, čas, pohyb a tělo.

Posledním umělcem této kapitoly je Milan Grygar, který se zabývá pojetím vztahu obrazu, zvuku a prostoru. Jeho díla tvoří akustické kresby, kdy umělec hledá nejlepší

uchopení kresby tak, aby vyjádřila přítomnost zvuku. Jeho rytmické stopy pohybu v jeho dílech vznikaly bez zrakové kontroly, což jeho díla obohacuje o prvek náhody.

6.3 Digitální kresba

Vyjádření kresby můžeme vnímat už od příchodu digitálních technologií, kdy možnosti počítačové animace umožňují využít v propojení instalace i další jiné prvky a materiály, které se dají promítat, tvarovat a vytvářet čáry kresby v prostoru. Například, jestliže budeme zkoumat náš pohyb přes digitální technologie, pomocí GPS se nám zobrazí mapa, do které se nám zakreslují naše kroky, náš pohyb a místa, která jsme stihli projít. Toto sledování našeho pohybu zanechává kresebnou stopu přes celé město, nebo svět, přes místa, která jsme navštívili. Výsledkem může být zajímavá linie, či obrazec. (Sýkorová, 2015)

6.4 Energetická kresba

Uměleckou inspirací byl také Karel Malich. Tento umělec se zabývá přírodou, vesmírem a energií. Ve svých dílech zaznamenává energii pomocí siločar. Také se zabývá prostorem, plochou a v některých dílech využívá přírodních materiálů. Je typický svými objekty, které působí jako prostorové kresby.

Dalším z umělců je Frederico Diaz. Jeho hlavním přístupem k tvorbě je vnímání pole různorodých energetických vibrací. Toto vnímání se odráží také v jeho dílech. Používá nová média k odhalování lidskými smysly nezachytitelné elementy prostředí a každodenní reality.

6.5 Sumi- e

Příkladným vzorem, v jehož kresbách vnímám dynamiku, pohyb energie a výrazné linie, je japonský umělec Ukai Uchiyama, který se zabýval převážně tušovou kresbou a malbou sumi-e.

Styl sumi-e, je jedním z nejstarších stylů japonského umění. Umění sumi-e využívalo prostých námětů s použitím jednobarevné lavírované kresby. Tento styl se zrodil s příchodem zen-buddhismu kolem 10. století. Sumi-e se zrodilo z objevování a hledání

vlastního stylu japonského umění a hledání nových námětů pro tvorbu. Původním vlastním stylem japonské kultury bylo jamato-e, které se postupem času rozvíjelo, studovalo a proměňovalo v japonských školách. (Parramón, 1996)

6.6 Kaligrafie

Dále to je umělkyně Shoko Kanazawa. Shoko má Downův syndrom. V jejím životě jí studium nebylo dopřáno, což se ale ukázalo jako pozitivní záležitost, jelikož Shoko žije absolutní přítomností v čase tady a teď. Nerozumí uspořádání společnosti, netouží po postavení, ani po penězích. Využívá zcela odlišného časoprostoru než my ostatní, kteří si uvědomujeme společenské postavení a podněty, které na náš vývoj působí, ovlivňují nás a formují naše myšlení a představy.

Mladá umělkyně vytváří svět, po kterém vždy toužila. Jelikož náš svět je plný úskalí, překážek a složitostí, které si sami tvoříme, svět této umělkyně je zcela odlišný. Vzhledem k tomu, že její svět je o tom, že nic není nemožné, nereálné, je veselý a impulsivní. Kaligrafie, kterou vytváří a využívají ve slavných chrámech a svatyních. Shoko je velmi nadanou bytostí a jedinečným úkazem japonské kaligrafie. Kombinuje klasický styl reisho s prvky tušové malby.

Předchůdcem podobných námětů, které se vztahují k velkoformátové kaligrafii a podobnému stylu práce jako Shoko Kanazawa, je umělec Inoue Yuichi.

Její tvorba se prolíná skrze taoismus, buddhismus až po japonskou literaturu. Říká se, že skrze její bytost promlouvají mystická díla a její mysl je buddhistická. Dokáže od myšlenek a slov, přes kresbu až ke znakům a kresebnému záznamu procítit veškerou energii a symboliku a poselství tak moc, že mnoho děl působí jako by oživila. (The ink world, Shoko Kanazawa)

V této souvislosti bych chtěla zmínit i Jiřího Straku, českého umělce, který se věnuje čínské tušové malbě. Spojuje východní kulturu se západní a jeho vlastním pojetím tradiční kaligrafie, sumi-e, české malby a kresby.

Petr Kvíčala, umělec zabývající se ornamentem. Linie a rytmická díla vznikají umělcovým pohybem. Zabývá se výrazovými možnostmi geometrických lineárních prvků, které se opakují. Jeho díla mohou mít i optické efekty, vznikají zvláštní rytmické až dekorativní náměty zachycující rytmus a pohyb.

3.³

4.⁴

5.⁵

Jako další z dobrých inspirací bych zde ráda zmínila časopis X. Časopis se zabývá uměleckou tvorbou a autory současné doby. Díky dostupnosti tohoto časopisu na internetových stránkách, jsem mohla hledat a porovnat některá témata, která souvisí s mou koncepcí této práce a dále se inspirovat. Byla to například témata Pohyblivé čáry 2016, Paměť a záznam- páté číslo vydání, dále Číslo pět žije 2014, kde zde nacházím podobné momenty a tematiku.⁶

---

³ Shoko Kanazawa

⁴ Shoko Kanazawa, The Ink World od Shoko Kanazawa a její tušový svět, první evropská výstava slavné japonské kaligrafky s Downovým syndromem. © Česko – japonská společnost, 2015

⁵ Petr Kvíčala, www.artlist.cz

⁶ Časopis X, www.casopisx.blogspot.com

6.7 Obsahové náplně kreseb

Veskrze se tito umělci zabývají formou vyjádření pohybu, možnostmi pohybového rozsahu těla. Zkoumáním vizuálních obrazů a jejich výtvarným ztvárněním, transformací znaků a také proměn přírodních jevů a zákonitostí. Výtvarným jazykem a řádem, vlastnostmi a účinky tradičních i netradičních nástrojů a nových médií.

6.8 Volba námětu

Vhodnými tématy pro ztvárnění by mohlo být vše, co je v historii pro člověka důležité. Pohádky, lidské vztahy i přírodní a kosmické jevy. Smyslové poznávání a prožívání světa, vyjádření pocitů, nálad a prožitků, spojení konkrétních námětů s prožitkem, výrazové hodnoty materiálů, stopy nástrojů a variace obrazotvorných prvků. Hledání osobitého vnímání a individuality, ale také poznávání kompozičních vztahů a principů.

6.9 Shrnutí

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala umělce současné i umělce historické a také jsem hledala spojitost v námětech mezi evropským, východním a českým uměním. Různorodý přístup k dílům a jejich umělecký výsledek je i pro mne inspirací, hledáním nových nevšedních přístupů vlastních.

Každý z umělců v kapitole - Umělci a inspirace, se zabývá tématy prostoru, pohybu, kresby nebo malby a spojení se svou vlastní energií. Přestože jsou tyto prvky stejné, jejich přístupy k tvorbě a výtvarná díla či instalace jsou uchopená naprosto odlišně.

Je pro mne důležité přemýšlet o tom, jak tato díla vznikala, abych mohla načerpané informace přetvořit do své vlastní tvorby, uchopit ji v nových námětech a převést do konkrétních výtvarných děl.

Proč jsem si vybrala tyto umělce? Zastupují totiž vše, na co se klade důraz v mé práci. Společným základem je pohyb, kresba a prostor a ty dodávají nový rozměr pohledu na současné umění.

7. Povahy živlů

Následující inspirací pro tvorbu mé práce byl mág František Bardon, který ve svých spisech popisuje funkčnost živlů v lidském těle. Z této tematiky jsem vycházela v didaktické části, pro zpracování kreativních výtvarných úkolů. Tato Bardonova práce byla také východiskem pro motivaci a představení živlů dětem.

F. Bardon (1995) ve svém díle popisuje sílu živlů jako součást stvoření makrokosmu a mikrokosmu. Jako první hlavní živel popisuje oheň. Základní vlastnosti ohně jsou horko a expanze. O ohnivém elementu se zmiňují jak staré orientální spisy, tak i bible, jelikož oheň a světlo bylo prvotní silou pro stvoření světa. Údajně má oheň dvě polaritu. Polaritu ničivou a polaritu tvořivou. Tento živel je základním prvkem všeho vznikajícího, skrytého i viditelného a vším co bylo v celém univerzu stvořeno.

Živel vody pochází také z éterického principu. Nicméně oproti ohni jsou jeho vlastnosti zcela odlišné. Vodě se připisují vlastnosti chladu a stahování. Její aktivní pól je vyživující a životodárný, kdežto druhý pól je ničivý, stejně jako u ohně. Stvoření světa by se neobešlo bez vody, ale ani bez ohně, proto bychom měli myslet na to, že tyto dva živly jsou základem všeho tvoření.

Vzduch je definován jako neutrální rovina mezi ohněm a vodou. Z elementů ohně a vody si osvojil vlastnost sucha a vlhka. Tím pádem se jedná o další součást nepostradatelného živlu.

Princip země vznikl z působení tří živlů – ohně, vody a vzduchu. Živel země má vlastnost ztuhnutí, které v sobě obsahuje všechny tři složky. Tento živel dal předchozím živlům konkrétní podobu a tím pádem formoval také jejich působení. (Bardon, 1995)

Podle Bardona (1995, str. 18) jsou v lidském těle hlavně zastoupeny živly. Hlava patří živlu ohnivému, hrudník živlu vzdušnému a břicho živlu vodnímu. Zemitý element

má udržovat v chodu všechny tři složky a připadá mu také růst, stárnutí a lidská forma z masa a kostí. Při disharmonii živlů tělo propadá nemoci, proto je třeba dbát na svou tělesnou schránku, spokojenost a harmonii duše.

Ohni, který zastupuje naši hlavu, připisujeme schopnost myšlení. Náš hrudník obsahuje hlavně funkci dechu ve vzdušném živlu. A naše břišní oblast má schopnost trávení, vylučování. Také při větším výkonu můžeme pociťovat v ohnivém elementu žízeň, u vodního živlu zimu, chlad, u vzdušného hlad, a u zemního elementu únavu.

Duše je nejjemnějšími kmity éteru. Duše je propojena s čtyřpólovým magnetem vztahujícím se k určitým vlastnostem, je spojena s fyzickým tělem a s vlivem živlů. „Člověku je dáno pět smyslů, které odpovídají pěti živlům.“ (Bardon, 1995, s. 6) Skrze tyto smysly duše vnímá prožitky z fyzického světa. Duše je složena ze čtyř povah, které se vážou vždy na jeden z živlů.

Ohnivým živlem vládne povaha cholerická. Cholerická povaha je vášnivá, žárlivá a ničivá ve smyslu negativního pojetí. V tom pozitivním ji můžeme vnímat jako tvořivou, smělou, snaživou, aktivní a odvážnou.

Sangvinik je vzdušným živlem, který je dobrodružný, bezstarostný, lehký a optimistický. Jeho negativa jsou nepoctivost, urážlivost, pomlouvačnost a nedostatek vytrvalosti.

Živel vodní má melancholickou stránku povahy, která sebou nese lenost, lhostejnost a netečnost. Naopak v tom pozitivním smyslu je klidná, milosrdná, chápavá a důvěřivá.

Posledním zemský živel patří k flegmatické povaze. Flegmatika vnímáme jako lenivého, plachého, nedochvilného a málomluvného člověka. Mezi pozitivní vlastnosti patří cílevědomost, důslednost, obezřetnost, opatrnost a soustředěnost. Logicky povaha člověka vyplývá z toho, jakým živlem převládá.⁷

---

⁷ František Bardon, *Brána k opravdovému zasvěcení, Ahabah, Vydalo Chvojko nakladatelství, Český Těšín 1998, vydání 4. Poprvé Hermann Beuer Verlag, Freiburg 1995*

8. Symboly

S vývojem lidstva se vyvíjely také různé způsoby komunikace a dorozumívání a s ním také systém znaků a symbolů. Znak můžeme vnímat jako obrazové nebo písemné sdělení. Například jako je to tomu dnes u dopravního značení, které je zde pro jednodušší orientaci a řád v jízdním provozu.

Znaky tedy nesou určité sdělení nebo zprávu, kdežto symbol představuje některou z myšlenek, která je vizuálně zpracovaná tak, aby odkazovala na koncepty hodnot. V historických souvislostech nalezneme symboly odkazující například na život, smrt, znovuzrození a vesmír.

S příchodem psychoanalýzy symboly vyjadřujeme a nazíráme na ně prostřednictvím našeho vnitřního já, našich potřeb a myšlenek. Ať se jedná o symboly v procesu dětství, dospívání či dospělosti. Můžeme se zde setkat se symboly, které odkazují na životní překážky a některé další psychologické podněty. S takovou analýzou se můžeme setkat například v mnohých pohádkách, v kterých se ukrývají skryté psychologické symboly a odkrývají tak hlubší význam psychoanalytické problematiky.

Jsou zde také symboly starobylé, které mají stálou a obecnou platnost. Například kruh, který je symbolem měnícího se ročního období, opakování, znovuzrození. Mnoho symbolů vznikalo a putovalo z různých koutů země do dalších zemí a světů. Tím se přenášely a poznávaly nové myšlenky, víra, pověry a tradice.

I v dnešním světě nás provází spousta symbolů, které postupem poznáváme a obohacujeme jimi naše duchovní vědomí i praktické složky. Během poznávání symbolů si uvědomujeme mnohé významy podob světa a okolí. Rozvíjíme svou schopnost rozumět a komunikovat. Jestliže rozumíme symbolům, které nesou určitý význam, uvědomujeme si určité hodnoty, každodenní existenci, podrobnosti a také i vlastní bytí. (Znaky a symboly, 2009)

8.1 Symboly a vizuální gramotnost

Symboly se hojně využívají v literatuře, snech i v umění. Jestliže se správně učíme rozpoznat a chápat význam symbolů, dokážeme interpretovat naše znalosti i v uměleckém díle. S proměnlivostí výtvarných směrů se mění také významy a zobrazení symbolů v uměleckých dílech. A to ať se jednalo o křesťanské a náboženské výjevy, renesanci, symbolismus, psychoanalýzu, symboliku snů až po zobrazování v moderním umění. (Znaky a symboly, 2009)

Vizuální gramotnost je důležitá pro čtení obrazů, vizuálních podnětů a dalších médií. Je důležitá pro umění orientace a chápání významů a chápání vlastního vnímání a umění je dále použít. Díky vizuální gramotnosti máme schopnost nacházet různé významy, symboly a poselství v obrazech. Tyto obrazy nás mohou ovlivňovat emocionálně, nebo nás mohou přivést k dalším myšlenkovým pochodům. (B. Šupsáková, M. Belešová, L. Szentesiová, 2016)

V dnešní době vizuální kultury a multimédií se vytváří nový prostor na osvojování si komunikačních zručností, psát, vyprávět a poslouchat i ve virtuálním prostoru a také doma a v dalších prostorech, které umožňují více se socializovat.

Vizuální vnímání, myšlení, vizuální komunikace, jazyk a učení se vizuální gramotnosti jsou spojené a neoddělitelné. Vizuálně dokážeme zachytit vnitřní život myšlenky a díky alternativnímu a vizuálnímu jazyku mu můžeme dát hmotnou formu a umožnit, aby vnitřní pochody a myšlenky se staly viditelnými. Platí všeobecná teze, že jeden obraz, zastoupí stovky až tisícovky slov a může mít tisíc různých významů, protože jeho výklad je věcí interpretace a úhlu pohledu vnímatele.

Vizuální symboly používané místo slov vyjadřují myšlenku, pocit, náladu, a tak jsme schopni pochopit poselství či význam obrazu. Vizuální gramotnost se považuje za kognitivní schopnost, ale také čerpá z afektivní oblasti. Kriticky myslet, komunikovat obsahy, ale také vytvářet významy se potřebujeme učit. Potřebujeme si osvojit schopnost vzdorovat, dedukovat, objevovat příběhy. Také hledat informace, analyzovat argumenty,

proč vznikly, přemýšlet o detailech, potřebujeme se naučit vizuálně číst, abychom porozuměli obsahu. (B. Šupsáková, M. Belešová, L. Szentesiová, 2016)

8.2. Závěr

V teoretické části jsem se snažila, co nejlépe vystihnout všechny body k porozumění výtvarnému mění. Představila jsem médium kresby, její vlastnosti a techniky. Dále jsem se pokoušela definovat pohyb, jeho vlastnosti, vnímání a kde bychom ho mohli nalézt.

Hledala jsem pojmy pohybu a kresby v historických souvislostech, nalézt je ve výtvarném umění a představit několik ukázek obrazovou dokumentací.

Také jsem zde představila vlastní výběr umělců, kteří mne inspirovali. Některá z jejich děl jsem využila jako další východiska pro zpracování výtvarných námětů pro didaktickou část. Jejich tvorba mi pomohla uskutečnit některé z nápadů pro kreativní vytvoření netradiční výtvarné aktivity.

Závěrem jsem dodala několik obrazových dokumentů pro větší představu děl, ze kterých jsem v praktické i didaktické části tvořila.

9. Praktická část

V praktické části jsem se zabývala realizací některých námětů, historických a soudobých umělců. Snažila jsem se uchopit téma kresby, prostoru a pohybu. Bylo třeba realizovat a vyzkoušet postupy, abych posléze mohla vyvodit nějaká východiska pro didaktickou část, která se zaměřuje na realizaci netradiční výtvarné dílny.

Nejdříve jsem se snažila připravit si veškerou inspiraci, abych s ní mohla pracovat. Vybrala jsem si konkrétní umělce a díla, a hledala k nim nové cesty a přístupy. Z těchto prací jsem vycházela dále. Zpracovávala různé možnosti, snadné a srozumitelné pro děti, aby zvládly vlastní realizaci. Ze svých poznámek a vlastní zkušenosti jsem utvářela nové výtvarné aktivity, které obohatí hodiny výtvarné výchovy o další možnosti. Samozřejmě je třeba zde brát v potaz dostatečný prostor a přístup k různým pomůckám a velikost dané žákovské skupiny.

Ke své práci jsem vybírala také motivační a meditativní hudbu jako doprovod. Volila jsem takovou hudbu, která se hodila ke konkrétnímu úkolu. Nejdříve jsem se zaměřovala na výtvarné úkoly, které zachycují rytmus, vnitřní výpověď nálady či vnímání rozličných hudebních motivů. Začínala jsem díly, která jsem si mohla vyzkoušet v prostoru doma. Pro první pokusy a sžití se s tématem jsem nejprve vybírala takové hudební ukázky, které mám nejraději, ale jsou různého stylového žánru. Dále jsem experimentovala s meditativní hudbou, uvolňující. Také s motivačními ukázkami a dále jsem přecházela k různým možnostem hudební scény tak, aby odpovídala daným úkolům, které jsem si připravila.

Důležitou součástí v realizaci výtvarných prací sehrálo prostředí a možnosti využití většího prostoru. S několika pracemi jsem začínala doma, na malých formátech papíru. Posléze jsem se přesunula do prostorů výtvarného ateliéru Základní umělecké školy, kde jsem mohla využít několikanásobný formát papíru a opravdu velkého prostoru pro tvoření.

Připravila a slepila jsem si několik velkých formátů k sobě tak, aby každý odpovídal danému úkolu, který jsem měla připravený.

10. Příprava

Jako další věc mě čekala příprava výtvarných pomůcek a kreslířských nástrojů. Použila jsem papírové dutinky, na které jsem připevnila houby, staré mopy, naskládané hadříky, rukavice, paličky, dřívka a přírodní uhly, pro zanechání různých stop nástroje. Jako nejlepší se mi osvědčila pro kresbu černá naředěná tuš a tekuté barvy Javana na textil.

Také jsem hledala nějakou motivaci, která se k úkolům pojila a která mi připadala důležitá ve svých souvislostech a odkazech na hodnoty, pro mne důležité, aby dané úkoly a tvorba měla smysl. Přidanou hodnotu pro pochopení svobody, respektu, práva volby a vlastního vyjádření. Pozorování světa očima naší planety, dítěte, lidskou bytostí nebo jen pohledem obyčejného brouka. Vnímání sebe sama, prostoru, dalších lidí, kteří jsou okolo mě. A v neposlední řadě také prožití pocitů, kdo jsem a umím-li být dobrým a laskavým člověkem.

Vytvořila jsem dvě výtvarné řady, jednu pro mladší školní věk, tematickou výtvarnou řadu „Svět indiánů“. A další, srovnávací výtvarnou řadu, s názvem „Můj vnitřní svět“, která je pro starší školní věk a je zaměřená na relaxační hlediska a objevování vnitřního světa.

Z první výtvarné řady „Svět indiánů“ jsem si vybrala dva náměty ke zpracování. První z nich „Šaman a jeho dešťový tanec“, kde jsem se snažila zachytit rytmus a prožitky z hudební ukázky bicích nástrojů. V druhém námětu s názvem „Živly“ jsem se snažila o vyjádření vlastností daného elementu v barvě a linii a uvědomění si živlů, které jsou okolo nás a naší vlastní energie, která s nimi souvisí.

Pro starší školní věk jsem zvolila námět „Člověk, tělo, srdce, duše“, kde pro nás bylo motivací umění Tai-či, kaligrafie a japonské básně a vytvoření vlastního osobního kaligrafického znaku tvořeného netradičními pomůckami. Dalším námětem byl „Osobní prostor“ a inspirace Tony Orricem, kde šlo o ztvárnění osobních zón a respektování zón ostatních. Třetím námětem jsou „Dialog“ a zde se zabývám meditací a automatickou kresbou a relaxačními technikami.

11. Rytmus

Úplně první počáteční tvorbu jsem směřovala k záznamům hudebních ukázek a vnitřní výpovědi pocitů a emocí z poslechu. První obraz vznikl při poslechu klidné hudební ukázky. Použila jsem plátno, naředěnou černou barvu a své ruce.

Nejprve jsem se do hudební ukázky zaposlouchala a vnímala rytmus a melodii. Ruce jsem použila proto, že jsem se snažila být blíž osobní výpovědi skrze své tělo. Vnímala jsem tedy, co hudba se mnou vnitřně dělá a jak bych ji mohla vyjádřit. Snažila jsem se co nejvíce uvolnit, aby ruce mohly samy zaznamenávat, co cítí.

Nejdříve se pohybovaly pomalu, opatrně zaznamenávaly důrazné tóny skladby. Později vnímaly jemnější a hlubší tóny ukryté v hudební ukázce a snažily se jej znázornit. Na konci hudební ukázky jsem si povšimla, že jsem se během činnosti sžila s rytmem a plochou. Tato činnost má velmi uvolňující účinky.

Dalším myšlenkovým pochodem bylo, že zkusím znázornit bicí nástroje z hudební ukázky jiného žánru, přímo bicími paličkami. Přišlo mi jako dobrý nápad vyzkoušet si zaznamenat konkrétní hudební prvek s totožným hudebním nástrojem. V procesu práce

jsem se soustředila na zvuk doprovodných bubnů a hledala jsem jejich rytmus, který se zároveň kopíroval skrze pohyb paliček na plátno.

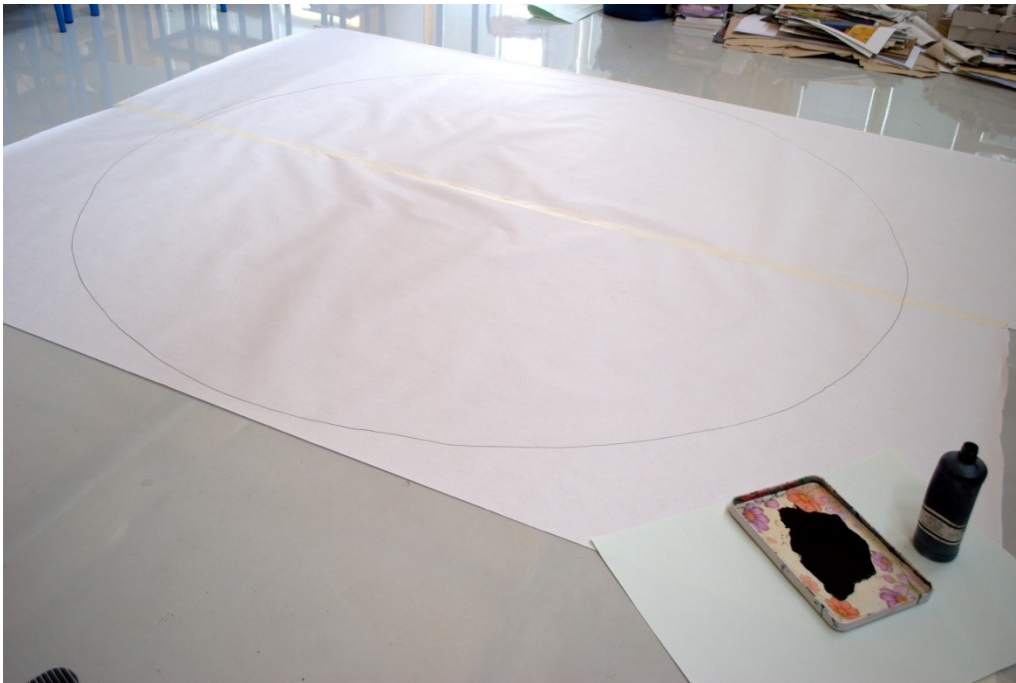
Díky tomuto úkolu jsem došla k dalším myšlenkám, jak využít kresebného záznamu a pohybu ve větším a neobvyklém provedení výtvarné dílny. Vytvořila jsem výtvarnou činnost zaměřenou na bubnování paličkami a vyjádření pohybu. Výtvarný námět se týkal rituálů, při kterých se hromadně bubnuje nebo chodí v kruhu. Tímto vznikl výtvarný úkol „Šaman a jeho dešťový tanec“ již zmíněný ve výtvarné řadě.

Své pojetí rytmu a záznamu hudební ukázky jsem využila jako součást pro vlastní projekt. Rytmus vnímám jako pravidelné opakování nebo střídání zvuků nebo částí děje. Pro tento úkol jsme s dětmi využily netradičních nástrojů, které jsem vyrobila, nebo přizpůsobila k výtvarné činnosti.

Připravila jsem si paličky na bubnování, které jsem obalila houbou tak, aby měly možnost nasáknout více barvy. Také jsme využila dlouhých papírových dutinek, na jejichž konec jsem taktéž připevnila houbičku pro větší vstřebání barvy. Připravila jsem také velký formát papíru, do kterého jsem zakreslila kruh.

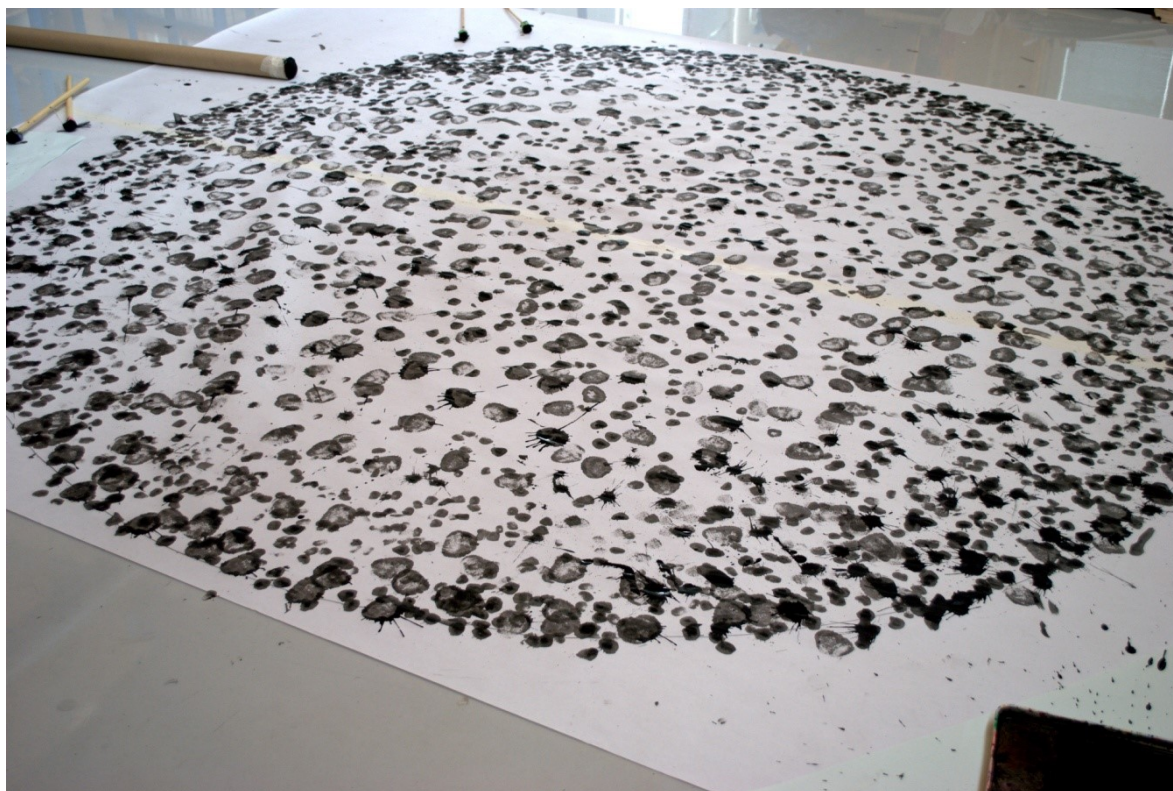
Tento úkol jsem pojala jako šamanský dešťový tanec. Pomocí hudební ukázky jsme vnímaly rytmus bicích nástrojů a zakreslovaly jsme ho nástroji a černou zředěnou tuší. Využily jsme tradice dešťových tanců a pohybovaly jsme se kolem kruhu.

Nejprve jsme bubnovaly kolem kruhu, vnímaly hudbu a úderu do bicích nástrojů, které jsme se taktéž snažily procítit a zahrát. Pravidelné barevné stopy působí jako kapky deště. Původně jsme se snažily zachovat prázdný vnitřní prostor, ale děti měly tendenci zasahovat a vyplnit i prostor vnitřní.

Této činnosti jsem nechala volný průběh. Nicméně před začátkem jsem děti seznámila s různými druhy tanců a s pojmem rituál. Také jsem je upozornila na vnímání rytmu a hudby. Snažily jsme se společně vžít do role šamana, přivolávajícího déšť. Také jsme použily symboliku kruhu, který se při rituálech hojně využíval. Do vymezeného prostoru jsme tanečními kroky přivolávaly déšť.

Tato činnost byla skvělým performativním představením i zážitkem pro zúčastněné děti. Společná akce vyvolala mezi námi přirozenou a hravou atmosféru, která byla důležitá pro přenos nových informací a poznatků a pro neobyčejný společný zážitek.

11.1. Meditativní kresba

Následující ukázka se týká vyjádření prostoru a využití prostoru. Inspirovala jsem se umělci Heather Hansen, Trishou Brown i Tony Orricem k vytvoření podobné výtvarné práce. Nicméně jsem ho pojala jako hledání osobního prostoru. Využila jsem velkého formátu papíru 4x4 metry. Svými pohyby a hledání se na tak velké ploše jsem vytvářela kresebný záznam svého prostoru. Používala jsem přírodní uhl, který jsem dále mohla rozmazávat či překreslovat. Důležitou součástí bylo úplné uvolnění, a napojení se na vnitřní i okolní energie. Nechat je v sobě proudit a soustředit se jen na své já. Během činnosti jsem cíleně nepřemýšlela nad kroky, které budou následovat. Byla to spontánní akce, která neměla předem připravený plán.

Takové cvičení je dobré pro procvičování obou mozkových hemisfér a tělesného výkonu. Je vhodné také pro protažení celého těla, zapojení svalů a uvolnění mysli. Tento úkol by mohl být zajímavou a obohacující záležitostí a zkušeností při práci s dětmi. Rozhodně stojí za to jim tyto inovativní náměty představit.

Je nezbytné poznamenat, že pro takovýto úkol je důležité mít dostatečný prostor a pomůcky k realizaci a také myslet na schopnosti a dovednosti dětí, které učíme. Osobně mi tato výtvarná aktivita byla nejbližší. Popsala bych ji jako uvolňující a meditační. Zde se můžeme soustředit na naši vnitřní sílu a představivost, také využíváme celé tělo a obě končetiny.

11.2 Motivační postup

Jde tedy o několik cviků, které začínají ve stoje a vychází hlavně z pozice sedů. Začínáme v přímé, stabilní pozici, kde se postupně uvolňujeme a prodýcháme. Před sebou u špiček nohou máme dva černé uhly, do každé ruky jeden. Nyní přecházíme do hlubokého předklonu, kde uvolníme páteř, vyvěsíme hlavu, uvolníme ruce. Poté obejmeme svá kolena, položíme na ně břicho a snažíme se kolena propnout a zároveň se neodlepít. Uvolníme opět do hlubokého předklonu a kulatě se zvedáme nahoru. Protáhneme se na špičkách, uvolníme zápěstí a pomalu přecházíme do kleku. Když pohodlně sedíme, vezmeme oba uhly do ruky a pomalu se natáhneme dopředu co nejdál tak, abychom uhly kreslili po papíře. Tento prvek párkrát zopakujeme a následně změním směr rukou, které budou opisovat půlkruhy na každé straně. Po několika zopakování, necháme jednu ruku na zemi a druhou se ukláníme na jednu stranu, přičemž ruka, která je na papíře opisuje oblouk ke straně, na kterou se nakláníme. Několikrát zopakujeme na každou stranu. Nyní dáme nohy před sebe a pomalým pohybem si leheme na záda. Když pohodlně ležíme, obě paže opisují oblouky z obou stran. Následně položíme skrčené nohy na pravou stranu, pravá ruka je upažená a levou rukou máme větší prostor vytvořit spirálu. Taktéž vytvoříme na druhé straně.

Po dokončení díla jsem cítila v sobě harmonii a klid. Také jsem pocítovala značnou únavu z výdeje tolika energie, proto by bylo dobré takové cvičení aplikovat na konci hodiny, kdy si děti mohou po zbytek dne odpočinout.

Tento samý úkol, meditativního kresebného záznamu jsem využila také pro výtvarný experiment s více lidmi. K dispozici jsem měla několik dobrovolníků různého věku. Rozhodla jsem se vyzkoušet tuto činnost s nimi společně. Abych si zde mohla také ověřit, zda tato činnost je vhodná pro různé věkové kategorie a společnou práci.

K dispozici jsme měly velký formát papíru, na kterém jsme se pohybovaly čtyři. V této části jsme kladly důraz nejen na náš osobní prostor, ale také na prostor druhé osoby. Vzájemně jsme respektovaly plochu a kresebnou linku každého z nás a snažily jsme se neporušit hlavní charakter kresby dané osoby.

Začínaly jsme každá na jednom místě. Všechny jsme k sobě byly otočené zády, abychom měly prostor před sebou. Následně jsme se po směru hodinových ručiček přesunuly dále a pokračovaly jsme v kresbě, přičemž jsme vědomě zasahovaly do díla druhé osoby. Tím jsme narušovaly a spojovaly naše osobní zóny a prostor, nicméně jsme zachovávaly původní linie.

Důležité je zde upozornit na fakt, že tento společný úkol byl cíleně zaměřený na osobní prostor a jeho vnímání, uvědomování doteků a lidské blízkosti. Při tomto úkolu je důležité si uvědomit, že každý z nás má prostor svůj, přičemž jsou lidé, kteří tento prostor nerespektují a ničí prostor druhých. Proto jsme se zde snažily navázat na společné sdílení a zasahování do osobních zón s respektem na práci druhého tedy na téma proxemiky, o kterém je třeba také s dětmi hovořit.

12. Automatická kresba

Automatickou kresbu jsem také již v této práci zmiňovala, proto je to další výtvarné dílo, které jsem se pokusila kresebně pochopit a pojmout. Automatická kresba spočívá v tom, že osoba, která ji provádí, by měla být v naprostém vnitřním uvolnění, ve stavu meditace a klidu. Výtvarnou pomůcku, kterou si zvolíme, bychom neměly záměrně vést, ale nechat ji, aby kreslila sama. Většinou se jedná o záznamy snů či podvědomí, proto je dobré se dobře uvolnit.

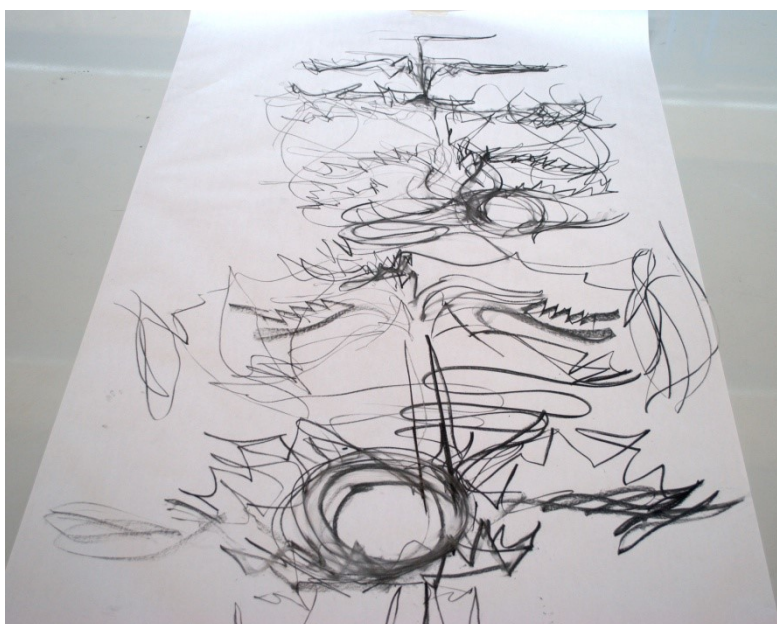
V dnešní době se automatická kresba využívá také v oboru léčitelství a psychoterapii, kdy se terapeut nebo léčitel napojí na energie klienta a barevně energie zakreslí. Vznikají tedy kresebné záznamy energií a propojení osob s vesmírem a vnitřním duchem. Tato kresba se poté analyzuje a hodnotí. A takto vyvodí svou diagnostiku ke klientovi.

Nicméně osobně jsem se zabývala spíše automatickou kresbou, jako záznamu podvědomí a osobní výpovědi nálady, emoce či jiného vnitřního stavu. Pokusila jsem se docílit uvolnění v meditaci a nechala jsem uhl, kterým jsem kreslila, aby kreslil sám a spontánně. Bez jakéhokoliv promyšleného gesta předem.

Pro navození atmosféry a lepší možnost uvolnění jsem zvolila tematické hudební nahrávky meditativní hudby i hypnotické hudby. Pomocí doprovodu hudby bylo pro mne snadnější soustředit se na meditaci a postupně uvolnit tělo i mysl.

Tento úkol by byl také vhodný pro využití s dětmi. Kdy se cíleně budou učit uvolnit se a poznávat své vnitřní já. Tímto způsobem se dají vyjádřit mnohé pocity a emoce, které cítíme. Proto by spontánní pohyb tužkou byl vhodným i pro práci s dětmi mladšího školního věku. Jelikož čím dříve si budou uvědomovat a umět pojmenovat své vnitřní já a pocity, tím snadnější pro ně bude komunikovat o emocích. Tak pro ně bude snadnější umět vyjádřit své pocity a názory. Také i pro výtvarný jazyk je toto poznávání nezbytné. Všechno, co se naučíme vnímat a prociťovat, je pro nás nesmírnou výhodou nejen v umění, ale i v životě.

Meditace se hojně využívá v různých koutech země. Cílem meditace je ponoření se do vnitřního uvolněného stavu vědomí. Ovšem nejedná se o spánek nebo bdělost. Meditace má duchovní cíl. Také má různé formy. Může se jednat o tanec, cvičení, modlitbu či pouhé ztišení a uvolnění těla. K navození meditativního stavu se používá různá škála technik, ať je to zpěv, tanec, opakování slabik mantry, cviky nebo modlitby.

Meditativní hudba má schopnost působit na naše emoce. Taková hudba, kterou vnímáme jako příjemnou má na nás pozitivní účinky. Účinky hudby a její psychologické a psychoterapeutické funkce se zkoumají v oboru muzikoterapie.

Skrze sluch vnímáme hudební rytmus, melodii a harmonii, přičemž každá složka má vliv na náš tělesný stav, emoce, vědomí, činnost a dokonce i tvořivost a produktivitu. Pomáhá nám také k napojení na vnitřní já, duchovní sféry a energie.

S automatickou kresbou jsem pracovala skrze vnímání rytmu a hudebních tónů a jejich prožitků. Během další práce, jsem si připravila velký formát, po které jsem se pohybovala. Měla jsem zavřené oči, abych mohla lépe procítit energii skrze hudbu a své vnitřní já. Hledala jsem také různé možnosti, jak moc velkého či malého formátu mohu využít a jak moc se na něm mohu pohybovat. Kresba se dále může použít k hledání detailů a znaků.

13. Kaligrafie

Díky inspiraci z japonské kaligrafie jsem se zaměřila na velké kresebné uchopení znaků. Jelikož málo kdo má praxi v psaní japonských kaligrafických znaků, pojala jsem toto téma trochu odlišně.

Mou inspirací byla také umělkyně Shoko Kanazawa, díky které jsem se inspirovala v použití netradičně velkých pomůcek a velké plochy. Jako pomůcky jsem zvolila papírové dutinky s houbou na konci, laťky s upevněnými hadříky a mop. Také jsme použila zředěnou černou tuš a velký formát papíru.

Každý z nás je něčím charakteristický a něčím výjimečný. Jelikož se v předchozích pracích zabývám vnitřním prostorem, rozhodla jsem se, že tento úkol bude mít za čel vyjádřit své vnitřní já, svým pohybem a gestem, do osobního kaligrafického znaku.

Nejprve jsem si sama vyzkoušela možnou realizaci tohoto námětu a posléze jsem přešla k aplikaci úkolu do didaktické části. V této praktické části jsem si vyzkoušela jeho možné výhody a úskalí.

Před samotnou prací jsem představila dětem cvičení Tai- či, které vyjadřuje a zaměřuje se na vnitřní pohyb a proudění energie. Velkoformátová kaligrafie má s tímto cvičením do jisté míry také souvislost, a proto jsem tento námět pojala jako „Člověk, tělo, srdce, duše“, který obsahuje prvky Tai-či, uvědomění si energií a vyjádření svého já pomocí pohybu.

13.1 Znaky žvlů

Tímto jsem se dostala k cestě znaků a symbolů. Vycházela jsem z předchozího kaligrafického úkolu. Pro toto dílo jsem použila velké kaligrafické štětce, naředěné barvy a rukavice v případě, že by štětec nebyl potřeba.

Zaměřila jsem se na část vnitřního charakteru člověka, který podle Bardona (1995) v sobě ukrývá určitý živel.

Za pomoci kaligrafie jsme si ukázali, jak se dá vytvořit znak. Tento úkol spočívá ve vytvoření vlastního znaku, za pomoci barev, který zároveň charakterizuje jeden z elementů neboli živelů.

Zároveň vybraný element má charakterizovat i vnitřní podobu té osoby, která ho kreslí. Zaměřujeme se tedy opět na pojetí osobnosti a vnitřního světa. A přenesení myšlenky do znaku.

Tento úkol se dá výtvarně ztvárnit i pomůckami, které budou žvlům přináležet, nejen rukou či štětcem. Například kresba žvlů země. Kresebný materiál může být větev, list, hlína nebo kámen. Pro živel vody to může být led či samotná voda, cákání a lití barvy. Pro živel ohně se dá případně pod důrazným dohledem kreslit ohněm, či jeho popelem. A pro větrný živel můžeme využít větráku, fěnu nebo peří.

I v těchto ukázkách je možné povšimnout si pohybu a proudění energie daného žvlů. Je důležité si uvědomit základní principy elementů a vnímat také jejich samotný pohyb a život.

Pro realizaci této praktické části jsem nejprve vycházela z inspirace umělců v historickém kontextu i současné tvorby. Díky této škále výtvarných děl jsem měla větší přehled nad možnostmi pojetí výtvarné tvorby.

Některé z výtvarných námětů a technik jsem si vyzkoušela aplikovat ve své vlastní tvorbě. Má kresebná výpověď byla nejdříve experimentem a postupně se stávala výtvarným záměrem.

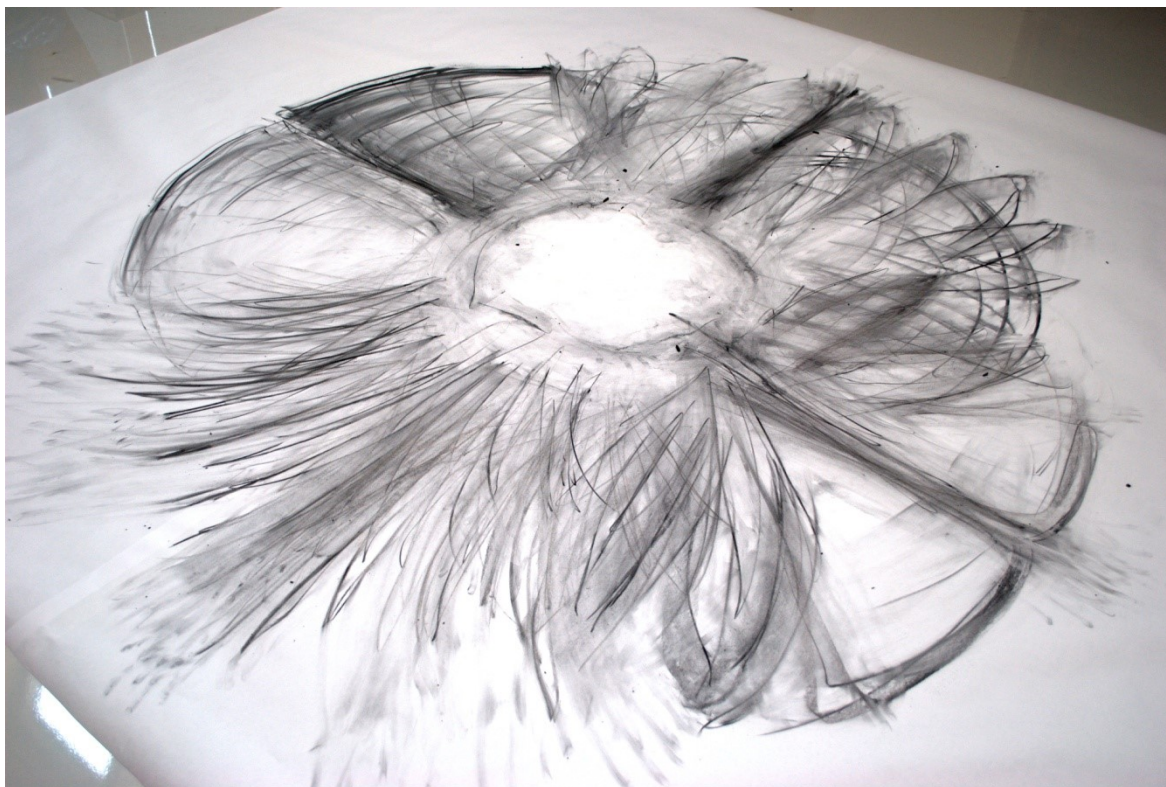

Vlastní tvorbu a některé z námětů jsem přizpůsobila realizaci návrhů pro výtvarné řady. Tyto jsem přizpůsobovala také možnostem a schopnostem dětí, aby výtvarná činnost nebyla moc náročná a nakonec nesplnitelná. A pro děti byla spíše zábavou s přidanou hodnotou než klasickou výukou.

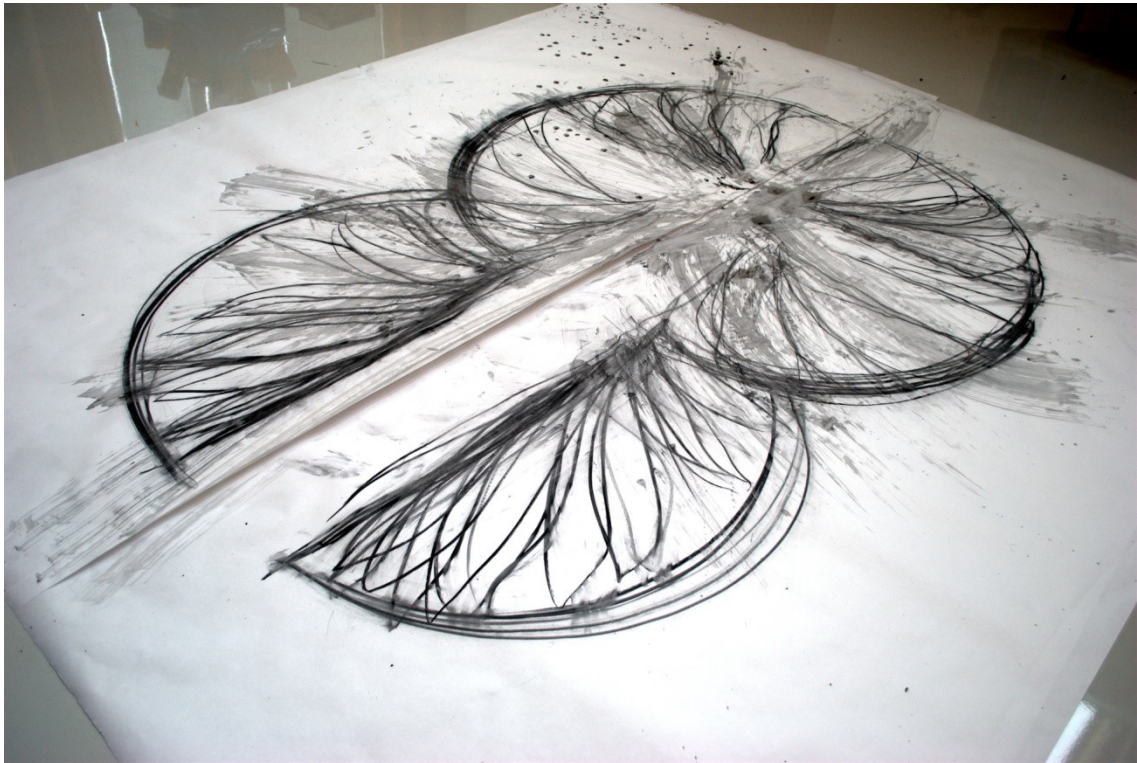
Při tomto hledání pohybu a znaku, jsem se zaměřila také na hledání různých možností propojení. Díla, který jsem tvořila, byla postavena na základě inspirací různých umělců. Jsem si proto vědoma podobnosti svých děl s jejich výtvarnou prací.

Nicméně i při těchto experimentech, jsem hledala vlastní vyjádření, vlastní rozsah a tělesné vyjádření. V několika dalších pokusech, jsem zkoušela tělesnou kresbu, propojit

se znakem. Vytvořit si vlastní kresebný i kaligrafický znak, charakterizující mou vlastní osobnost či znaky pro mé vlastní pojetí žvlů.

Nejprve jsem se zaměřila na hledání vlastního osobního prostoru a vyjádření svých vnitřních pocitů. Pokoušela jsem se ztvárnit vlastní energetické pole. Vycházela jsem ze středového bodu a otáčela se v kruhu, přitom zaznamenávala to, co jsem vnitřním pocitem cítila. Přičemž jsem našla cestu využití meditativní kresby do expresivního vyjádření vlastní bariéry.

Dále jsem pomocí linie a měnících poloh těla, vytvořila kresebný záznam, které obkresluje mé tělo. Touto formou jsem se pokusila vyjádřit různými obrazci pomocí uhlí a tuše, vlastní pojetí mé osoby. Což mi také přišlo jako dobrá myšlenka pro využití této techniky v tomto ohledu.

Dostala jsem do fáze, kdy jsem kombinovala automatický kresebný záznam s tušovým znakem, který kresbu doplňoval. Tímto směrem jsem zkoušela pojmout postoj k vyjádření živlových elementů vlastním znakem a kresbou.

14. Didaktická část

14.1 Přístupy ke kresbě

K médiu kresby existuje několik přístupů, kterými můžeme sebe a především žáky navést k tomu, jak získat určitou schopnost vyjadřování se kresbou. Jedním z přístupů je kresebné seznamování. A to především s viditelným světem, skutečností, s věcmi kolem nás. Tato metoda je základním začátkem všech umělců. Metoda seznamování s reálným okolím začíná již v historických kontextech a uplatňuje se dodnes. Je samozřejmostí, že s vývojem a proměnou výtvarných myšlenek a výtvarného pojetí se měnily i metody kresebného vyjadřování a postupů. Základem je ovládnutí technické. Dále se jedná o zvládnutí perspektivy, proporcí a kompozice. (Hrdina, 1982)

V současnosti se využívají různé postupy a metody k seznámení se s danou výtvarnou technikou. Při užívání jakékoliv výtvarné techniky, je důležité rozumět jejím charakteristikám a vlastnostem. Proto jsou žákům vytvářeny různé postupy, výtvarné náměty a jednotlivé výtvarné okruhy. Výtvarný námět slouží pro osvojení pracovního postupu či pro upevnění dalších vlastností. Setkání s výtvarnou činností a její procesem a postupem přináší žákům řadu nových problémů, se kterými se doposud nesetkali.

Současná představa o smyslu výtvarné výchovy se vyvinula během osmdesátých let z kritického nedostatku působení školy. Důležitým prvkem byl způsob jiného uvažování, který odkrýval hodnoty a vztahy. Prostřednictvím výtvarného projevu se rozvíjely vztahy k životu, lidem a přírodě. Vznikaly a vznikají další nové proudy výtvarného vzdělávání. Některé z nich se soustředí na pochopení výtvarného jazyka, další na výraz výtvarné výpovědi nebo na smyslovou a duchovní výchovu. (Roeselová, 1996)

Jednotlivé proudy výtvarné výchovy v dnešní době vycházejí především z respektu osobnosti dítěte, k jeho způsobu nazírání a k jeho prožívání světa. Děti mají šanci uplatnit vlastní zkušenosti, představy a myšlenky. Otvírají se prožitku. Díky uznání učitele a možnosti navést děti na „správnou cestu“ si žáci dokážou postupně vytvořit vlastní postoj, dokážou o věci uvažovat a přemýšlet, hodnotit a porozumět jim. Je důležité se otevřít

dětskému světu a duši a vnímat jejich vzájemné odlišnosti a dát prostor jejich výtvarným názorům. Umět své žáky podpořit a popřípadě jim pomoci.

Učitel by měl své výtvarné náměty umět poskládat do výtvarných etud a výtvarných řad, které umožňují nahlížet na různé problémy, otázky a souvislosti. (Roeselová, 1996)

14.2 Výtvarné myšlení a přístupy k tvorbě

Ve výtvarné výchově by se mělo dětem představit co nejširší možné spektrum zobrazování, vyjadřování vlastností prostředků, jelikož v tomto případě je hledání nového, pro děti nejpodstatnější a zde mohou uplatnit své výtvarné myšlení a cítění. Důležitým prvkem je navázat s dětmi aktivní komunikaci pomocí výtvarného projevu. Pro vzájemné porozumění je vhodné hledat různé cesty, jak žáka k vyjadřovacím prostředkům přivést, aby si je mohl vyzkoušet a obohatit se o další zkušenost. Dá se říci, že při dorozumívání se pomocí výtvarných prostředků se jedná o neverbální komunikaci. Ta v sobě nese určitou symboliku a je důležité sledovat zvolený materiál, obsah, barevnost, tvárnost, hodnotu a další výtvarné kvality. Výtvarné vyjadřování nám umožňuje nahlédnout na niterný obsah dětské práce. Zvolený námět a nástroje nám prozrazují emocionální vztah, vyladění a pomáhá odhalit záměr výtvarné práce.

Učitel by se měl zabývat i seznamováním svých žáků s výtvarným jazykem, ať jde o řeč barev, tvarů, materiálů, linií nebo nástrojů. Je nezbytné poznamenat, že sám učitel by se měl umět v této oblasti dobře orientovat. Nicméně by měl dbát na to, jaký přístup k dětem zvolí. Jestliže bude přistupovat k dětem spíše experimentálním směrem, je pravděpodobné, že dětem uchová jejich zvědavost, odvahu projevu a spontaneitu. Tím pádem vytváří ideální podmínky pro sebevyjádření. (Roeselová, 2004)

Výtvarné myšlení je schopností reagovat na některý z výtvarných zážitků, či viděných podnětů, umět jej uchopit a výtvarně zpracovat. Výtvarné myšlení je tvůrčí uplatnění schopností, fantazie, nebo myšlenky. Jde o sdělení nějaké informace pomocí výtvarného vyjádření.

Výtvarné myšlení se dělí na operativní, neoperativní, receptivní a materiálové. Operativní myšlení je doprovázeno tvořivým vynalézáním. Hledá možnosti kreativního

řešení zadání, zkoumá kompoziční vztahy mezi prvky a zákonitostmi a osvojuje si základní výtvarnou terminologii.

Podle Roeselové (2004) je neoperativní myšlení prostředím pro volnou tvorbu. Zde se uplatňuje originalita, představivost, fantazie, inspirace, metafora, humor a další vědomé či podvědomé obsahy. Žák se umí vcítit a prožít výtvarné i nevýtvarné sféry. Neoperativním myšlením děti vstupují do prožitkového, smyslového prožitku a výtvarně ho zaznamenávají. Uvědomují si vazby mezi zážitky, vytváří v sobě fiktivní světy, které uplatňují v osobitém vyjádření jevů a podob.

Receptivní myšlení souvisí s komunikací výtvarných děl. Při kontaktu s některým z uměleckých děl, má dítě potřebu vyjádřit svůj vlastní pocit. Souvisí s myšlením operativním. Děti si tvoří náhled na výtvarná díla, učí se pojmenovávat, hodnotit, hledat podobná témata a souvislosti, třídit myšlenky a navazovat na výtvarné umění vlastním hledáním výtvarné cesty.

Materiálové myšlení podporuje hledání vztahů k materiálům a nástrojům a jejich východiskům. Evokuje ke kontaktům s předmětem a jeho zkoumání. Rozvíjí jejich vlastnosti v uplatnění ve výtvarných hrách a etudách. (Roeselová, 2004)

14.3 Výtvarné cítění a vnímání

Výtvarné cítění souvisí s výtvarným vnímáním sebe sama. Nicméně u každého z nás se značně liší, jelikož každý z nás vnímá a reaguje na podněty jiným způsobem. Výtvarné cítění nás vede k určitému prožití nějaké emoce, kterou se učíme pojmenovat. Učíme se pocitově posuzovat a prohlubovat naše cítění a postupem času vnímat i větší rozsah podnětů. Důležité je umět o nich komunikovat, popsat je. Čím více výtvarných zkušeností máme, tím více se naše cítění prohlubuje. Ve výtvarném umění nás bude provázet po celý život.

Vizuální vnímání uměleckého světa je taktéž neoddělitelnou složkou. Učí nás vnímat znaky, linie, objemy, kontrasty a další vizuální podněty. Také nás učí vizuálně se orientovat a třídit znaky v uměleckém i světovém prostoru. S výtvarným viděním jsme schopni reagovat, výtvarně cítit a myslet. (Roesselová, 2004)

14.4 Pedagogické vedení a motivace

Výtvarné řady a projekty jsou dokumentem, který umožňuje porozumět dětem i učitelů. Jakýkoliv výtvarný dětský projev v sobě nese stopy výtvarně výchovného procesu. Výtvarné řady by měly spolu fungovat hlavně jako celek. Během seznamování s výtvarným předmětem nebo technikou je důležité, aby si dítě umělo vytvářet vlastní výtvarný názor. Aby zkoušelo porozumět řeči nástroje a našlo svoji cestu k výtvarnému podání. Tvořivost se projevuje v momentě, kdy se materiál stává motivací k vymýšlení námětů. Osvojování základů výtvarných technik přináší rychlejší vývoj dovedností při ovládnutí materiálů a nástrojů. (Roeselová, 1995)

Každý učitel si určuje, jakou cestou pedagogického vedení výuky se bude ubírat. Je dobré vytvořit si vlastní model výtvarné výchovy, který se bude zabývat výtvarnými otázkami, bude mít vlastní postupy, kde každý námět bude doprovázen motivací. Následně pedagogické výsledky nám prozradí, zda je naše cesta správná, či potřebuje nějak doladit.

Pro děti je kresba jakési lákadlo, které ho vybízí k pohybu, manipulaci s nástrojem, gestu, a zanechání barevné stopy nebo rytmu. Ve svých kresbách skrze linie, kroužky, čmáranice časem poznává a pozoruje kreslené stopy, podobající se okolnímu prostředí. A v tuto chvíli kresebná hra přechází do uvědomělého procesu. Následně ve svých kresbách zkouší nalézt své místo, přetváří skutečnosti tak, aby odpovídaly jeho vnitřním potřebám. Hledá své zázemí, vyjadřuje své postoje, existenci, kresbou vypráví. Avšak je důležité neopomenout dítěti včas nabídnout jiné výtvarné aktivity, aby nedošlo ke krizi výtvarného projevu. (Roeselová, 1995)

15. Způsoby dětské kresby

Podle Roesselové se ve výtvarném umění objevují tři způsoby dětské kresby. A těmi jsou kresba z představy – která hledá své místo mezi vztahy lidí, světa a přírody. Kresba motivovaná, pozorováním skutečnosti, která odkrývá různé podoby světa a spojuje je s výtvarnými otázkami. Kresba návrhová, která zaznamenává přechod od představy k realizaci, záznam nápadu.

Kresba z představy má ilustrativní charakter. Zdrojem motivace je fantazie, která se postupně rozvíjí různými podněty, hry či hudbou. Navazuje na představy, prožitky a informace, které získává. Objevuje nové výrazové prostředky pomocí experimentálního přístupu, kdy se snaží kombinovat různé techniky, využívat nezvyklé nástroje a kombinovat plošné nebo plastické postupy. (Roesselová 1996)

Kresba motivovaná skutečností zprvu vyjadřuje vztah dítěte ke skutečnosti. Objektem bývá vždy předmět, který nejvíce zaujme. Zde může žák objevit mnohotvárnost světa a snaží se jej chápat. Snaží se výtvarně uvažovat a uchopit předmět tak, aby jej dokázal ztvárnit. Při takové analýze předmětu, vždycky bude výtvarný výsledek dětí zcela odlišný, jelikož každý vnímá, vidí a vyjadřuje své poznatky jiným způsobem.

Návrhová kresba rozpracovává například námět pro využití v jiném materiálu. Zabývá se kompozicí a směřuje k poznávání linií, barev a tvarů. (Roesselová 1996)

16.1 Výtvarný jazyk

Zkoumání vlastností linií uvádí příklady Věra Roesselová takto. Jako čistou kreslířskou linii a její výraz, porovnání různě vedených linií – pevné, chvějivé, souvislé, přerušované, tečkované či důrazné nebo odlehčené, dále vliv užitého nástroje na výrazové účinky linie, vytváření lineárního rytmu a jeho proměn, zkoumání průběhů linií – kolmice, křivky, vlnovky, hustoty, nebo uplatnění výrazového jazyka linií v kreslířském přepisu předmětného světa. (Roesselová, 2004)

16. Motivace k tvorbě

Vhodnými podněty probouzíme v dětech zájem o svět, vedeme žáky k tomu, aby se učili samostatně pozorovat a přemýšlet. Pomocí otázek, které k nim přicházejí skrze určité okolnosti, problémy, je provází řetězec souvislostí a tím motivují k úvaze a vytvoření určitých postojů a názorů. Tyto vytvářené postoje jsou důležité nejen pro výtvarný projev, ale pro život celkově. Styl myšlení, který si skrze výtvarnou výchovu osvojíme, nám zůstává a pomáhá nám utvářet postoje další a to k přírodě, k věcem, životnímu prostředí i lidem. Právě tyto souvislosti měli v sedmdesátých letech svůj význam, kdy se díky jejich prostřednictvím bylo možné dostat k okolnímu světu a poznání. V době sedmdesátých let se mnozí učitelé potýkali s netečností a lhostejností vztahů mezi dětmi k okolnímu světu i společenskému prostředí. Tato příčina měla za následek bádání po nosných tématech, která vybízela k hlubšímu přemýšlení. Snahou bylo hlavně docílit aktivity žáků, učit je tvořivě myslet a projevovat. Osvojit jim některé hodnoty a vybízet je k uvědomění si dalších, jako jsou vztahy k druhým lidem, přírodě a životu. (Roeselová, 1997)

17. Hodnocení

Při jakémkoliv hodnocení bychom měli být velmi obezřetní. Hodnocení nám poskytuje informace o výuce a má velký vliv na účastníky výuky, poněvadž určuje, do jaké míry bude příjemná vyučujícímu a dítěti. Hodnocení by mělo přispívat k dobrému klimatu ve třídě či ateliéru, podporovat procesy žákova učení a přispívat k dobré kvalitě školních výsledků a práce.

Hodnocení je také zdrojem reflexe. Reflexe nám přináší informace o tom, jak kvalitní a úspěšné je naše působení. Při hodnocení porovnáваме předmět hodnocení s ideální normou, nebo jiným srovnatelným objektem. Přičemž sledujeme celý žákův proces a výsledný produkt. (Slavík, 1999)

Každé hodnocení má jisté funkce a také dopady na psychiku žáka. Je tedy třeba zohledňovat a třídit určité funkce a v závislosti na nich přizpůsobit svou metodu hodnocení.

Funkce hodnocení jsou – motivační, poznávací a konativní. Motivační funkce souvisí s citovou, emocionální stránkou. Týká se citů a prožitků, zasahuje do naší osobní sféry a je třeba s ní zacházet opatrně. Zaměřujeme pozornost na určité hodnoty, seznamujeme žáky s novým učivem, se sebereflexí a utvářením postojů.

Poznávací funkce souvisí s rozumovou, intelektuální stránkou. Týká se objektu hodnocení a ptáme se na ni analytickými otázkami: „Co se ti na tom líbí/ nelíbí a proč?“ Učíme se rozlišovat hodnoty, významy a poukazovat na jejich souvislosti. Zde rozvíjíme a prohlubujeme učivo.

S lidskou vůlí souvisí konativní funkce hodnocení. Na konativní funkci se ptáme otázkou po aktivitě. Její cíle jsou aktivizovat a podněcovat k doplňování nebo udržování hodnot. Zde upevňujeme znalosti a aplikujeme sebereflexi žáků. (Slavík, 1999)

Hodnocení se ale netýká jen žáků a učitelů ve školách, ale také v rodině a společnosti. Školní hodnocení má vypovídat také o tom, v čem je žák dobrý a navádí ho tak k tomu, aby směřoval dál, podle toho, v čem je viditelná úspěšnost žáka. Tudiž

vysvědčení je určitým vzkazem, ne jen pro školu a děti, ale také pro rodiče, komise a vyšší stupně škol, popřípadě zaměstnání. V tomhle případě znamená známka určitý odkaz do budoucna, který ukazuje jak moc nebo jak málo jsme připraveni jít dál. Tento názor patří k jedné z funkcionalistických myšlenek.

Jestliže hodnotíme žákův výkon, měli bychom zohledňovat všechny podněty, které přispívaly k závěrečnému procesu. Zejména pochopení a ovládnutí dané techniky, námětu a vlastního pochopení dané problematiky a vyjádření. Nezbytnou součástí hodnocení je i žákova sebereflexe, umět hodnotit vlastní práci, vlastní výkon. Nicméně než si své postoje, hodnoty a názory budou moci žáci vytvořit a osvojit, měli bychom je k tomu jako učitelé vést. Umění hodnotit patří k porozumění hodnotám, jelikož hodnoty nám umožňují rozlišovat běžné lidské jevy špatné, dobré, důležité. Úskalím hodnocení může být příkladný výrok „ podle sebe, soudím tebe“, přičemž druhého hodnotíme podle vlastních hodnot a opomínáme jeho specifičnost. (Slavík, 1999)

Hodnocení nevyužíváme pouze ve školách, nýbrž i v běžném životě. Hodnotíme vrstevníky, rodinu, společnost, svět a také sami sebe. Pokud se zaměříme na školní hodnocení, uvidíme hned několik klasifikací a podob. Může se jednat o hodnocení slovní, číselné či bodové. Pedagogické hodnocení má organizovanou strukturu, která je doprovázena záměrnými opravami, korekcemi a revizemi. Tuto činnost provádí učitel, inspektor, či ředitel. Ve školním prostředí existuje hned několik hodnotících vztahů. Učitel hodnotí žáky, výuku a sám sebe. Žáci hodnotí spolužáky, učitele, výuku a sami sebe. Nicméně i rodiče hodnotí. Hodnotí žáka, učitele a výuku. Nakonec profesionál hodnotí výuku, žáky a učitele. (Meighan, 1993)

Na tomto příkladu jsme si ukázali kolik působících jevů a vztahů nás ovlivňuje v hodnocení. Je důležité rozumět pojmu hodnocení a umět ho aplikovat v praxi. Forem hodnocení existuje mnoho. Zaměřila jsem se tedy pouze na hodnocení žáků ve výtvarném vzdělávání, ve výtvarných institucích. Důvod, proč zde píši o hodnocení, je ten, že je neodlučitelnou součástí každé výtvarné práce a to nejen žáka, ale i naší práce a výtvarné činnosti. Umět hodnotit svou práci a sám sebe, je pro nás důležité i proto, abychom uměli hodnotit kvalitu a provedení práce druhých. Hodnocení nám zároveň prozradí jak úspěšně,

nebo neúspěšně jsme dokázali látku předat dál, jak úspěšně jsme motivovali žáky k hledání vlastní tvorby a jak se nám podařilo sestavit a koordinovat výuku. Hodnocení žáků je výpovědí o naší přípravě, úsilí a práci. Naše hodnocení žáků spočívá z pochopení a viditelnosti předání a zpracování informací tvůrčí cestou.

Samozřejmě na každé cestě k poznání je řada překážek a úskalí. Těmito překážkami mohou být chyby, které přirozeně k životu patří. Patří k učení, poznávání, vztahům, zejména ke každé lidské činnosti. Chyba je to, co nás oddaluje od požadovaného výsledku. (Slavík, 1999)

Při každé výuce je třeba dobře projednat všechny cesty, náměty a pečlivě se připravit na hodinu. Na začátku každé výuky je třeba stanovit si cíle. Cíle je třeba předat i svým žákům, abychom mohli dojít až do úplného konce zadání. Pedagogické hodnocení v průběhu hodiny je nezbytnou součástí. Zvláště ve výtvarné výchově se na hodnocení klade obzvláště velký důraz, jelikož dosahuje cílů a výsledků výuky.

Jako učitelé bychom měli své metody hodnocení sdělovat nejenom žákům, ale i jejich rodičům, z důvodu, aby pochopili souvislosti s cíli, které klademe na své žáky. Je důležité, aby všechny naše cíle byly dostatečně pestré, respektovaly koncepci výuky, byly v souladu s obsahem probraných látek, přinášely dostatek informací a byly srozumitelné pro všechny účinkující, rodiče, žáky i učitele. Svými požadavky a hodnocením bychom neměli své žáky děsit, zatěžovat a jinak demotivovat. Protože jakékoliv nesrozumitelné či negativní, nevhodné hodnocení se projeví v průběhu dalších hodin na klimatu třídy nebo jedince a může vést ke značné demotivaci žáků při výtvarných činnostech. (Slavík, 1999)

18.1 Jak stanovit cíle?

V první řadě je důležité uvědomit si, že cíle by měly být připravovány tak, aby jich dosáhla celá třída. (Petty, 1994) Měli bychom začít jedním okruhem učiva, kde vymezíme důležité pojmy a souvislosti. Zaměříme se na to, jak definovat myšlenkové postupy, praktické dovednosti a teoretické znalosti, umět je propojit a zároveň přinést nějaký výsledek. Dalším bodem je seřadit dílčí cíle a zaměřit se na jejich postup. Také si

připravíme prostředky k hodnocení úspěšnosti hodiny, ověření informací a měli bychom pozorovat, zda naše výsledky odpovídají stanoveným cílům. (Slavík, 1999)

18. Proč hodnotíme výtvarnou výchovu?

Hodnotíme ji proto, abychom jí mohli lépe porozumět, pochopit ji a umět ji využívat. Výtvarná výchova je zejména o vnímání dětí jako individuálních bytostí, které má svou vlastní specifičnost. Jde zejména o rozvoj kritického myšlení, utváření vlastních postojů a hledání cesty k sobě samému. Je důležité, aby i studenti uměli výtvarně hodnotit a uplatnili svou zrakovou i tvůrčí zkušenost a cit.

Několika obecnými kritérii hodnocení výsledků jsou účinnost, uspořádanost a složitost. Účinnost vypovídá o výrazu, originalitě, barevnosti, modelaci a technice. Sleduje se zvládnutá kompozice, kontrast barev, povrchů a objemů. Uspořádaností se myslí harmonie, vyváženost kompozice, formátu a celku. Složitost neboli komplexita znamená obsažnost díla, rozmanitost, jednotlivé prvky a obsah jako celek. (Slavík, 1999)

Dalším hodnocení jsou kritéria dílčí. Kdy sledujeme výraz jako celkový dojem, přitažlivost díla a kreativní schopnost žáka, dále kompozici. Hodnotíme ucelenost a vyváženost díla. (Slavík, 1999)

19. Vlastní didaktická část a zpracování

V didaktické části jsem zkoumala koncept tvořivé dílny a možnosti různých her a výtvarných etud, které se dotýkají kresby, pohybu a prostoru. Pro tento účel jsem sestavila dvě výtvarné řady. Jednu pro mladší školní věk a druhou pro starší školní věk.

Výtvarná řada pro mladší školní věk

Tematická výtvarná řada

Vybrala jsem si severoamerické indiány, původní obyvatelé oblasti velkých jezer v Kanadě. Jejich životní rytmus, příběhy a víru v moc přírodních sil (živlů), kdy v každé věci dovedli spatřit jeho ducha a kouzlo. Několik námětů jsem zpracovala pro účel kresby, prostoru, pohybu a také vlastního prožitku a jedním z nich je vyjádření živlů. Tímto tématem děti rozvíjí své citění a myšlení, řeší výtvarné vztahy, kontrasty, harmonii a rytmus. Poznávají charakter druhů živlů, učí se je vnímat a také výtvarně přemýšlet, jaké bude jejich ztvárnění.

Živly

Námět: „Vítr“

Motivace: proudění vzduchu, vichřice, vánek.

Výtvarný problém: hra s linkou, hledání výtvarné formy, zobrazení pohybu.

Námět: „Voda“

Motivace: mrholení, bouře, liják, kapky. Potoky, vodopády, sílící proud a slábnoucí proud.

Výtvarný problém: hra s linkou, hledání výtvarné formy, zobrazení pohybu.

Námět: „Oheň“

Motivace: křivky plamenů, pohyb a jeho dynamika, opakování, křížení, vrstvení linií.

Vnímání a vyjádření různých podob ohně – jiskra, plamen, požár, blesk.

Výtvarný problém: hra s linkou, hledání výtvarné formy, zobrazení pohybu.

Námět: „Země“

Motivace: průřez zemí a vrstevnice, pohyb země, osa, vesmír, dýchání planety, gravitace.

Výtvarný problém: hra s linkou, hledání výtvarné formy, zobrazení pohybu.

Cílem je zjistit jaké jsou živly, jak nás ovlivňují a kde se s nimi můžeme setkat. A také hledání vlastního záměru a výtvarného postupu.

Šaman

Námět: „Dešťový tanec“

Motivace: šamanské rituály, tanec v kruhu

Výtvarný problém: znázornění rytmu podle hudby

Cílem je zkoordinovat tělo, nástroj a hudbu a procítit různé druhy rytmu a zaznamenat je.

Další z námětů jsou zaměřené na pozorování stavu mysli a těla a jsou připravené pro starší žáky.

Tyto úkoly jsou vhodné k uvědomění si sebe sama, svého bytí a existence, svých myšlenek. Skrze moment vnímání si prohlédneme tělo, uvědomíme si náš dech, tep a stav naší duševní pohody či nepohody.

K tomu nám také pomůže meditační hudba, která má schopnost uvolnit mysl člověka a pozitivně působit na naše emoce. Rytmus a harmonie má vliv i na tvorbu a produktivitu.

Zaměříme se na otázky, které se vztahují k pohledům, jak sami sebe hodnotíme, vidíme, zda se máme rádi, jsme důležití, kým jsme nebo kým chceme být. Je třeba s dětmi řešit tyto otázky z důvodu uvědomění si hodnot, se kterými se v životě setkáváme, na kterých si v budoucnu zakládáme a stavíme naše postoje, motivaci, názory a morální jednání.

A k tomu nám slouží automatická kresba, při které se dostáváme do určitého stavu mysli, kdy jsme uvolnění. Je to možnost jak ze svého nitra dostat určité emoce pouhým kresebným zápisem. Tato technika automatické kresby může sloužit k přemýšlení o našich emocích, a také může pomoci zpracovávat náš vztek a stres. Setkávání se stresem a emocemi a jejich zpracování se týká jak dospělých, tak i dětí. Automatická kresba může odkrýt hluboko zakořeněné problémy a pomoci zvládnout napjaté situace a naučit se s nimi pracovat. Nicméně tato technika spíše patří do rukou odborníků, psychologů a terapeutů.

Námět: „Dialog“

Motivace: automatická kresba, meditace, naslouchání vnitřnímu hlasu

Výtvarný problém: uvolnění linie, na principu náhody a nevědomí

Pro další práci mě inspirovali hlavně umělci Heather Hansen a Tony Orrico. Využití velkého formátu a pohybu těla v prostoru pro kresebný záznam. Pohyb vycházející z vnitřního uvolnění a prvků jógy. Tento úkol je jak kresebným záznamem, tak i performancí. Pokud by se nacvičila jednoduchá choreografie, dá se tento malý projekt uskutečnit i jako netradiční představení před očima diváků.

Námět: „Meditativní kresba“

Motivace: uvolnění těla a mysli, hudba, Heather Hansen, Tony Orrico

Výtvarný problém: záznam pohybu těla pomocí linií, jak funguje pravá a levá část těla.

Japonská kaligrafie a umělkyně velkoformátových prací Shoko Kanazawa byla inspirací pro poslední zpracovaný námět. Použití velkého kaligrafického nástroje a fourmou hry s ním manipulovat jako autorka a pokusit se experimentovat. V začátku je důležité žáky poučit o tématu japonské kaligrafie a jejích pravidlech a historii.

Námět: „Člověk, tělo, srdce, duše“

Motivace: kaligrafie, Shoko Kanazawa, japonská hudba a tanec

Výtvarný problém: ztvárnění vlastního znaku na velký formát

Cílem zpracování těchto námětů bylo procítění a uvědomování si vlastního těla, zjištění limitů, respektování nebo nerespektování práce druhých, cítění osobních prostorů, spolupráce s ostatními a sjednocení. Také rozvoj fantazie a tvořivosti s ukázkou použití netradičních materiálů a forem.

Dále také propojení výtvarné výchovy s dalšími předměty. V tomto případě s dějepisem, přírodopisem, ale i tělocvikem a hudební výchovou.

Výchovné a vzdělávací postupy, které směřují v těchto výtvarných řadách k utváření a formování klíčových kompetencí.

Kompetence k učení:

Poznávání výtvarného umění a výtvarného jazyka, metody pro samostatné vytvoření souvislostí.

Kompetence k řešení problému:

Samostatný výběr pomůcek a samostatné řešení problémů a zhodnocení

Kompetence komunikativní:

Umění formulovat vlastní názor, respektování své práce i práce ostatních

Kompetence sociální a personální:

Uvědomění si vlastních odlišností, možností a jedinečnosti a rozvíjení sebedůvěry

Kompetence občanská:

Vzájemná tolerance

Kompetence pracovní:

Využití prostoru pro vyzkoušení různých malířských i kreslířských technik, grafických i technik kombinovaných a práce s materiálem

19.1 Výtvarná řada pro mladší školní věk

Tematická výtvarná řada

Svět severoamerických indiánů

Zaměřená na život a kulturu severoamerických indiánů, historické souvislosti a spojení s přírodou.

Vybrané náměty

Indiánské čarování

Dešťový tanec

Motivace:

Šamanské obřady, přivolávání deště, tanec kolem kruhu, společná myšlenka, meditace

Pojetí úkolu:

Podle bubnování se zaměříme na rytmus, déšť a vyjádříme ho pohybem těla a nástrojem

Pomůcky:

Paličky, barva, velký formát papíru

Živly

Motivace:

Živly jako přírodní síla, jejich charakteristika, poznávání zákonitostí v přírodě, pozorování dějů kolem nás a vnímání smysly. Typologie člověka podle živlů.

Pojetí úkolu:

Podle vyprávění zkus přidat ke své osobě živel, který tě nejlépe vystihuje. Hledej vlastní postup, jak vyjádřit vlastnosti daného elementu a také sebe.

Pomůcky:

Velký formát papíru, houba, netradiční nástroje, mop, smotky papíru, plakátová barva

19.2 Výtvarná řada pro starší školní věk

Srovnávací výtvarná řada

Můj vnitřní svět

Tato výtvarná řada je zaměřená na relaxační hlediska, objevování vnitřního světa, sounáležitost z prostorem, lidské hodnoty. Odpovědnost za naše rozhodnutí, svoboda a právo volby.

Vybrané náměty

Člověk, tělo, srdce, duše

Motivace:

Tanec, Tai-chi, kaligrafie, japonské básně

Pojetí úkolu:

Vyjádři sebe sama tancem a vytvoř ze svých stop kaligrafický osobní znak

Pomůcky:

velký formát papíru, mop, černá barva, netradiční kreslířské náčiní

Dialog

Motivace:

Relaxační techniky, uvědomění si sebe sama, meditace, automatická kresba

Pojetí úkolu:

Automatická kresba – záznam vlastního prožitku

Pomůcky:

Pastelky, pastel

Osobní prostor

Motivace:

Tony Orrico

Pojetí úkolu:

Hledání osobních prostorů, jejich prolínání a objevování osobních zón.

Pomůcky:

Přírodní uhel, velký formát papíru

20. Závěr

Pro svou činnost a vytváření myšlenkového modelu, čemu a jak se budu věnovat v didaktické části, jsem vycházela ze systému výtvarných řad a projektů. Podstatným kritériem pro mne bylo zvolení blízkého tématu, kterým bych žáky oslovila. Přestože téma indiánů bylo již mnohokrát použito.

Hledala jsem východiska pro výtvarný zážitek a výtvarné činnosti, tak aby se žáci nejen něco dozvěděli, ale také to bylo spojeno s příjemným zážitkem a hrou.

Pro každý námět jsem hledala správnou motivaci, materiál a pomůcky, tak aby byly pochopitelné a zajistily hladký průběh realizace. Hodinu jsem rozdělila na motivaci a zhlédnutí ukázek, dále na ujasnění si co je naším úkolem a k jakému cíli máme dojít.

Poté by nastal čas na vlastní zpracování. Po dokončení práce následuje závěrečná reflexe a hodnocení.

Při námětech spojených s meditací je dobré vytvořit příjemnou atmosféru vzájemné důvěry a pokusit se o spolupráci. Respektovat individualitu žáka a jeho schopnosti a snažit se je podpořit při hledání odpovědí na otázky – kdo jsem.

21. Seznam použitých informačních zdrojů

HAZUKOVÁ, Helena. *Příprava učitele na rozhodování ve výtvarné výchově*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000.

HOGENOVÁ, Anna a Jana KUKLOVÁ. *Médium - pohyb - skutečnost*. Praha: Kreace, 2011. ISBN 9788090212589.

HOGENOVÁ, Anna. *K fenoménu pohybu a myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 8086861724.

HOGENOVÁ, Anna. *Pohyb a tělo: výběr filosofických textů*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-580-9.

KERN, Hans. *Přehled psychologie*. Přeložila Magdalena VALÁŠKOVÁ. Praha: Portál, 1999. ISBN 8071782408.

PARRAMÓN, José M. *Velká kniha o kresbě*. Svojska a Vašut, 1996. ISBN 8071800937.

ROESELOVÁ, Věra. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c2004. ISBN 8090226752.

ROESELOVÁ, Věra. *Námět ve výtvarné výchově*. Upr. vyd. Praha: Sarah, 1995. ISBN 8090226744.

ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. ISBN 8090226728.

ROESELOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. ISBN 809022671X.

SLAVÍK, Jan. *Hodnocení v současné škole: východiska a nové metody pro praxi*. Praha: Portál, 1999. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 8071782629.

SÝKOROVÁ, Lenka, ed. *Postkonceptuální přesahy v české kresbě*. V Ústí nad Labem: Fakulta umění a designu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, 2015. ISBN 9788074149566.

ŠTECH, V. V. *Skutečnost umění: úvaha o příčinách, způsobech a smyslu tvorby*. Praha: Pražské nakladatelství Václava Poláčka, 1946.

ŠTECH, V. V. *Umění?: proč a k čemu?*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960. Teorie a kritika (SNKLHU).

ŠUPŠÁKOVÁ, Božena, Mária BELEŠOVÁ a Lenka SZENTESIOVÁ. *Slovo a obraz v komunikácii: komunikačné dimenzie slova a obrazu v primárnom vzdelávaní*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 9788026310266.

TESSIG, Karel. *O kresbě: základy kreslířských technik*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1982. Jak (Mladá fronta).

The Ink World od Shoko Kanazawa a její tušový svět, první evropská výstava slavné japonské kaligrafky s Downovým syndromem. © Česko – japonská společnost, 2015

UŽDIL, Jaromír a Dagmar RAZÁKOVÁ. *Metodika výtvarné výchovy na mateřské škole: učební text pro 3. ročník pedagogických škol pro vzdělání učitelek mateřských škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071785997

Znaky a symboly. Praha: Knižní klub, 2009. Universum (Knižní klub). ISBN 9788024224923

Internetové zdroje:

Chalkdrawing and performance Tony Orrico, zdroj: www.tonyorrico.com

Ebook: František Bardon, Brána k opravdovému zasvěcení, Ahabah, Vydalo Chvojko nakladatelství, Český Těšín 1998, vydání 4. Poprvé Hermann Beuer Verlag, Freiburg 1995
http://vestenie.wbl.sk/fb_brana_k_zasveceni.pdf

Petr Kvičala, Jiří Straka, Frederico Diaz, Tomáš Vaněk, www.artlist.cz

Muzikoterapie aneb léčivá moc hudby, spektrumzdravi.cz